

**PROSPEKT
ZA EMISIJU DRŽAVNIH HARTIJA
OD VRIJEDNOSTI KOJE
DOSPIJEVAJU 2024. GODINE**

Sadržaj

PODACI O EMISIJI HARTIJA OD VRIJEDNOSTI	4
1. Informacije o Prospektu.....	4
2. Korišćenje sredstava	4
3. Elementi obveznice.....	4
INFORMACIJE O CRNOJ GORI	8
Geografija i stanovništvo	8
Politički sistem.....	8
Pristupanje Evropskoj uniji.....	9
Sjevernoatlantski savez.....	11
Svjetska trgovinska organizacija.....	11
Druga članstva	11
EKONOMIJA.....	12
Ekonomski rast	12
Ekonomska kretanja u 2016. i 2017. godini	13
Ekonomska kretanja u 2018. godini	14
Očekivanja za 2019. godinu.....	15
Bruto domaći proizvod	15
Glavni sektori ekonomije.....	16
SPOLJNA TRGOVINA	17
Spoljna trgovina roba.....	17
BILANS PLAĆANJA	19
Tekući račun.....	19
Kapitalni i finansijski račun.....	20
MONETARNI I FINANSIJSKI SISTEM	21
1. Centralna banka Crne Gore.....	21
Monetarna politika	21
Strana aktiva	22
Kamatne stope Centralne banke	22
Mjere ekonomske, prudencijalne i monetarne politike u bankarskom sistemu	22
Bankarska supervizija	23
Zakon o sanaciji kreditnih institucija i Zakon o kreditnim institucijama.....	25
Propisi za nebankarske finansijske usluge.....	26
Bankarski sektor	26
Kreditna izloženost	29
JAVNE FINANSIJE	31

Opšte	31
Proces planiranja budžeta na centralnom i lokalnom nivou države.	33
Izvršenje Budžeta.....	34
Izvršenje budžeta za 2016. godinu.....	35
Izvršenje budžeta za 2017. godinu.....	36
Izvršenje budžeta za 2018.godinu.....	37
Budžet za 2019. godinu	38
Prognoze za 2020. i 2021. godinu.....	39
ZADUŽENOST.....	41
Dug centralnog nivoa države	41
Javni dug	44
Srednjoročna strategija za upravljanje dugom za period od 2018. do 2020. godine.....	46
Državne garancije	46
IZJAVE I POTVRDE	48

PODACI O EMISIJI HARTIJA OD VRIJEDNOSTI

1. Informacije o Prospektu

- " Skraćeni prospekt treba čitati kao uvod u prospekt;
- investitor svaku odluku o ulaganju u hartije od vrijednosti treba donijeti na osnovu razmatranja prospekta u cjelini;
 - u slučaju kada je pred sudom uložena tužba u vezi sa informacijama iz prospekta, investitor koji ju je podnio može biti dužan, na osnovu nacionalnog zakonodavstva države članice, snositi troškove prevoda prospekta prije početka sudskog postupka; i
 - građanskopravnu odgovornost imaju samo ona lica koja su izradila skraćeni prospekt, uključujući i njegov prevod, ali samo ako su informacije iz skraćenog prospekta obmanjujuće, netačne ili nedosljedne kada se čitaju zajedno sa ostalim djelovima prospekta ili ako skraćeni prospekt, kada se čita zajedno sa ostalim djelovima prospekta, ne pruža ključne informacije koje bi predstavljale pomoć investitorima pri donošenju odluke o eventualnom ulaganju u predmetne hartije od vrijednosti."

2. Korišćenje sredstava

Obveznice se emituju u cilju obezbjeđivanja sredstava za finansiranje budžetskih potreba, kapitalnog budžeta, prioritetne dionice autoputa, servisiranje duga i stvaranja fiskalne rezerve Budžeta Crne Gore za 2019. godinu.

3. Elementi obveznice

Emitent	Država Crna Gora (koju predstavlja Vlada Crne Gore, koja istupa putem i preko Ministarstva finansija).
Ponuđene obveznice	140.000.000,00 eura (sto četrdeset miliona eura).
Vrsta obveznice	Dužničke dugoročne obveznice koje se izdaju u dematerijalizovanom obliku i glase na donosioca.
Datum emisije	22. i 23. april 2019. godine.
Datum dospjeća	23. april 2024. godine.
Model emisije obveznica	Obveznice će biti realizovane kroz više tranši. Prva tranša će biti realizovana 22.04.2019. godine, dok će preostale tranše biti emitovane prema potrebi, na osnovu obavještenja Ministarstva finansija, a najkasnije do 31.12.2019. godine.

Kamata na obveznicu	3% na godišnjem nivou.
Datumi plaćanja kamate	Kamata na obveznice se plaća na godišnjoj osnovi, na 23. april, svake godine, do 2024. godine, uključujući i datum dospijeca.
Obračun kamate	Kamata se obračunava po metodi 360/360. Za drugu i preostale tranše, obračun za prvu isplatu kamate, računa se po navedenom metodu skladu sa brojem dana od trenutaka emisije navedene traše do dana isplate.
Iznosi kamate	Iznos kamata koji se plaća na datum plaćanja kamate biće 30,00 eura za svakih 1.000,00 eura iznosa glavnice obveznice.
Cijena emisije	100% iznosa glavnice obveznice.
Obračun zatezne kamate	Zatezna kamata se obračunava u visini redovne kamate uvećane za 8% na godišnjem nivou.
Otkup obveznice	Emitent će otkupiti obveznice u iznosu glavnice na datum dospijeca

Amortizacioni Plan

Period obračuna kamate od do		Datum isplate	Br.dana	Iznos kamate	Iznos glavnice	Ukupan iznos
23.04.2019.	22.04.2020.	23.04.2020.	360	30,00	0	30.00
23.04.2020.	22.04.2021.	23.04.2021.	360	30,00	0	30.00
23.04.2021.	22.04.2022.	25.04.2022.	360	30,00	0	30.00
23.04.2022.	22.04.2023.	24.04.2023.	360	30,00	0	30.00
23.04.2023.	22.04.2024.	23.04.2024.	360	30,00	1,000.00	1,030.00

Denominacije	Obveznice će se nuditi i prodavati, i mogu se prenijeti samo u iznosu od 1.000,00 eura.
Status obveznice	Obveznice predstavljaju direktne, opšte, безусловne i neobezbijeđene obaveze Emitenta i potvrđuje sve obaveze u pogledu plaćanja po dospjeću i tačnog plaćanja svih glavnice i kamata u pogledu obveznica i za izvršavanje svih obaveza Emitenta u vezi sa obveznicama. Obveznice će u svakom trenutku davati ista prava (<i>pari passu</i>), i najmanje ista prava u pogledu prava plaćanja u odnosu na sve druge sadašnje i buduće neobezbijeđene obaveze Emitenta.
Slučajevi neispunjenja obaveza	U slučaju da Emitent ne plati obaveze po osnovu kamate, u roku od 30 dana, od datuma plaćanja kamate, sve obaveze po osnovu izdate obveznice postaju dospjele.
Forma	Obveznice će biti u dematerijalizovanom obliku, bez

Obveznica	kupona za kamate.
Rejting Države	Država ima rejting B1, sa pozitivnim izgledom, po Moody's, a po Standard&Poor's B+, sa stabilnim izgledom, potvrđen 15.03.2019. godine. Kreditni rejting ne predstavlja preporuku za kupovinu, prodaju ili držanje hartija od vrijednosti i može se primijeniti, ukiniti ili povući u bilo kom trenutku od strane agencije koja dodjeljuje rejting.
Mjerodavno pravo	Crnogorsko pravo je mjerodavno pravo za emitovane obveznice.
Opis prava	Obveznice su prenosive i sa njima se može trgovati u skladu sa crnogorskim propisima kojima se uređuju pravila trgovanja hartija od vrijednosti.
Mjesto trgovanja	Obveznicama se može trgovati na Montenegroberzi AD Podgorica, u skladu sa Zakonom o tržištu kapitala, pravilima Montenegroberze AD Podgorica i drugim crnogorskim propisima kojima se uređuje oblast trgovanja hartija od vrijednosti na berzi.
Fiskalni agenta	Ministarstvo finansija zadržava pravo da kasnije odredi Fiskalnog agenta, koji će biti zadužen za isplatu svih obaveza po osnovu emitovanih obveznica.
Registracija Obveznica	Kupac obveznice obavezan je da registruje obveznicu/e kod Centralnog klirinškog depozitarnog društva AD Podgorica
ISIN	MEGB24KA1PG4
Način uplate	Vlasnici obveznica, kupljenih na aukciji, dana 22. i 23. aprila 2019. godine, simbola GB1-2024. godine, sredstva je potrebno da uplate najkasnije, u utorak 23. aprila, do 15h, sa naznakom za „Kupljene obveznice GB1-2024“, i to:

ukoliko se radi o uplati u zemlji

Glavni račun državnog trezora br. 907-83001-19; i

ukoliko se radi o uplati iz inostranstva

57A: Account with Institutions:

DEUTSCHE BUNDESBANK – FRANKFURT

SWIFT BIC:MARKDEFF

58A: Beneficiary Institution:

Acc.number: /DE04504000005040040278

CENTRAL BANK OF MONTENEGRO

SWIFT BIC: CBCGMEPG

Kontakt osobe

Dragan Darmanović
Direktor Direktorata Državnog trezora
Ministarstvo finansija Crne Gore
Stanka Dragojevića 2
81000 Podgorica
Crna Gora
Tel: + 382 20 202 147
Fax: + 382 20 241 141
e-mail: dragan.darmanovic@mif.gov.me

Mersija Purišić –
Načelnik Direkcije za upravljanje
gotovinom, servisiranje duga, evidenciju
državnog i javnog duga (back office)
Direktorat državnog trezora,
Ministarstvo finansija Crne Gore
Stanka Dragojevića 2
81000 Podgorica
Crna Gora
Tel: + 382 20 202 147
Fax: + 382 20 241 141
E-mail: mersija.purisic@mif.gov.me

INFORMACIJE O CRNOJ GORI

Geografija i stanovništvo

Crna Gora se nalazi u jugoistočnoj Evropi i graniči se sa Hrvatskom na zapadu, Bosnom i Hercegovinom na sjeverozapadu, Srbijom na sjeveroistoku, Kosovom na istoku i Albanijom na jugoistoku. Na jugozapadu, Crna Gora izlazi na Jadransko more svojom obalom dužine 293 kilometara, dok se sa druge strane Jadranskog mora nalazi Italija.

Crna Gora pokriva površinu od približno 14.000 km². Glavni grad i administrativni centar Crne Gore je Podgorica gdje se nalaze Vlada i većina drugih državnih institucija. Cetinje je prijestonica Crne Gore gdje se nalaze neke državne i kulturne institucije i rezidencija Predsjednika.

Crna Gora ima oko 622.303 stanovnika (prema procjenama iz 2016. godine), od kojih oko 63% živi u urbanim cjelinama, a ostatak u ruralnim oblastima (na osnovu podataka iz posljednjeg popisa iz 2011. godine). Gustina naseljenosti je oko 45 stanovnika po km². Najveća koncentracija stanovništva je u Opštini Podgorica (koja uključuje opštine Tuzi i Golubovci) sa brojem stanovnika od oko 192.718, što čini približno 31% od ukupnog broja stanovnika Crne Gore.

Politički sistem

Sadašnji Ustav Crne Gore (u daljem tekstu: **Ustav**) ratifikovan je i usvojen od strane Ustavotvorne Skupštine Crne Gore, dana 19. oktobra 2007. godine. Ustavom je ustanovljena demokratska republika sa višepartijskim političkim sistemom i zasniva se na podjeli vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudsku. Skupština Crne Gore je nakon toga usvojila amandmane na Ustav 31. jula 2013. godine, kojim je imala za cilj da pojača nezavisnost pravosuđa.

U skladu sa Ustavom, Predsjednik Crne Gore bira se na pet godina, a isto lice može biti predsjednik Crne Gore najviše dva puta. Predsjednik Države se bira na osnovu opšteg i jednakog biračkog prava. Predsjednik se bira na period od pet godina. Predsjednik proglašava zakone, raspisuje izbore za Skupštinu, predlaže kandidata za predsjednika Vlade, dodjeljuje odlikovanja i priznanja, te vrši druge dužnosti propisane Ustavom.

Crna Gora ima jednodomni parlament, koji se sastoji od 81 poslanika koji se biraju na opštim izborima na period od četiri godine. Skupština usvaja zakone, ratifikuje međunarodne ugovore, bira i razrješava predsjednika i članove Vlade, donosi prostorni plan, te obavlja sve druge dužnosti koje su propisane Ustavom.

Vlada je organizovana u 18 ministarstava na čelu sa predsjednikom Vlade. Predsjednik Vlade predstavlja Vladu i rukovodi njenim radom. Vlada se bira na period od 4 godine. Vlada vodi unutrašnju i vanjsku politiku, izvršava zakone i druge propise, donosi uredbe i druge propise, predlaže budžet i završni račun budžeta, zaključuje međunarodne ugovore, te vrši druge dužnosti propisane Ustavom.

Pravosudni sistem Crne Gore je nezavisan u skladu sa principima podjele vlasti. Prvi stepen čine Osnovni sudovi, dok sljedeći stepen sudskog sistema čine Viši sudovi, a zatim Apelacioni sud. Vrhovni sud je najviši sud u Crnoj Gori. Drugi specijalizovani sudovi postoje kako bi rješavali prekršajna, privredna i upravna pitanja. Sudije i predsjednika suda bira i razrješava Sudski savjet Crne Gore. Mandat Sudskog savjeta je

četiri godine.

Ustavni sud ima sedam sudija koje bira Skupština na period od 12 godina. Nadležnost Ustavnog suda je da poništava zakone i propise koji nisu u skladu sa Ustavom, te da odlučuje o sukobu nadležnosti između zakonodavnih, izvršnih i sudskih organa, kao i da vrši druge dužnosti propisane Ustavom. Uloga Ustavnog suda je, takođe, da zaštiti slobode i prava građana koje garantuje Ustav.

Pristupanje Evropskoj uniji

Punopravno članstvo u EU je ključni strateški cilj Vlade. U julu 2009. godine, Crna Gora je dobila Upitnik Evropske komisije (u daljem tekstu: Upitnik) kao sljedeći korak prema punopravnom članstvu u EU. Nakon odgovora na inicijalna pitanja Evropske komisije (bilo je ukupno 673 pitanja), Crna Gora je odgovorila na 74 dodatna pitanja iz Upitnika i dostavila je odgovore Generalnom direktoratu za proširenje 12. aprila 2010. godine. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju Crne Gore („SSP“) stupio je na snagu 1. maja 2010. godine, što je stvorilo institucionalni okvir za saradnju između Crne Gore i EU i rezultiralo osnivanjem Savjeta za stabilizaciju i pridruživanje, Odbora za stabilizaciju i pridruživanje, sedam pododbora i Skupštinskog odbora za stabilizaciju i pridruživanje. Od tada, Crna Gora nastavlja da ispunjava svoje obaveze iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju Crne Gore. Sastanci Savjeta za stabilizaciju i pridruživanje, Odbora za stabilizaciju i pridruživanje i pododbora se održavaju godišnje, dok se sastanci o stabilizaciji i pridruživanju između predstavnika Evropskog parlamenta i crnogorskog parlamenta i dalje održavaju jednom u dvije godine. Članovi Zajedničkog konsultativnog odbora koji uključuje predstavnike Evropskog komiteta regiona i crnogorske lokalne vlasti, postavljeni su u martu 2012. godine. Zajednički konsultativni Odbor civilnog društva koga čine predstavnici Evropskog ekonomskog i socijalnog komiteta i organizacija civilnog društva Crne Gore održao je svoju svečanu sjednicu u oktobru 2012. godine.

Dana 17. decembra 2010. godine, Evropski savjet prepoznao je napredak Crne Gore i dodijelio joj je status kandidata. U decembru 2011. godine, Evropski savjet je započeo proces pristupanja sa ciljem da otvori pregovore u junu 2012. godine, dok su pregovori sa Crnom Gorom o njenom pristupanju počeli 29. juna 2012. godine.

Pravna tekovina (ili samo *acquis*) podijeljena je u 35 poglavlja u svrhu pregovora između EU i kandidata članica. Kako bi se zadovoljili kriterijumi EU za pristupanje, stanje u poglavljima u kontinuitetu provjerava Evropska komisija i ukazuje na aktivnosti koje je neophodno sprovesti u cilju njihovog otvaranja i privremenog zatvaranja. Formalno, EK za svako poglavlje predlaže Savjetu EU izvještaj o ispunjenim početnim/završnim mjerilima, kada se za to steknu uslovi, nakon čega Savjet EU donosi konačnu odluku o otvaranju ili privremenom zatvaranju poglavlja.

Kako bi efikasno pratila ispunjavanje obaveza u pregovaračkom procesu, Vlada je, 31. januara. 2019. godine, donijela Program pristupanja Crne Gore EU za period 2019-2020. godine, u kojem se po pregovaračkim poglavljima navode obaveze u strateškom, normativnom i administrativnom okviru.

Crna Gora je u dosadašnjem procesu pregovora s Evropskom unijom otvorila 32 poglavlja, od čega su 3 poglavlja privremeno zatvorena. Vlada je usvojila 33 pregovaračke pozicije, a poslednja Pregovaračka pozicija za poglavlje 8 – Konkurencija

usvojena je 7. marta 2019. godine. Crna Gora u narednom periodu ostaje posvećenja otvaranju poslednjeg preostalog poglavlja (8 – Konkurencija), kao i ostvarivanju interne spremnosti za zatvaranje jednog broja poglavlja u toku 2019. godine.

Što se tiče hronologije otvaranja i privremenog zatvaranja pregovaračkih poglavlja, Crna Gora je na Međuvladinoj konferenciji održanoj, dana 18. decembra 2012. godine, otvorila i privremeno zatvorila poglavlje 25 – Nauka i istraživanje. Na Međuvladinoj konferenciji, održanoj 15. aprila 2013. godine, u Briselu, Crna Gora je otvorila i privremeno zatvorila poglavlje 26 – Obrazovanje i kultura. Na Međuvladinoj konferenciji, održanoj 18. decembra 2013. godine, u Briselu, Crna Gora je otvorila pregovore u više poglavlja, i to: poglavlje 5 – Javne nabavke, poglavlje 6 – Privredno pravo, poglavlje 20 – Preduzetništvo i industrijska politika, poglavlje 23 – Pravosuđe i temeljna prava i poglavlje 24 – pravda, sloboda i bezbjednost. Na Međuvladinoj konferenciji, održanoj 31. marta 2014. godine, u Briselu, otvorena su dva poglavlja, i to poglavlje 7 – Pravo intelektualne svojine i 10 – Informatičko društvo i mediji. Na Međuvladinoj konferenciji, održanoj 24. juna 2014. godine, u Luksemburgu, Crna Gora je otvorila pregovore u sledećim poglavljima: poglavlje 4 – Sloboda kretanja kapitala, poglavlje 31 – Vanjska, bezbjednosna i odbrambena politika i poglavlje 32 – Finansijska kontrola. Na Međuvladinoj konferenciji, održanoj 16. decembra 2014. godine, u Briselu, Crna Gora je otvorila pregovore u 4 poglavlja, i to: poglavlju 18 – Statistika, poglavlju 28 – Zaštita potrošača i zdravlja, poglavlju 29 – Carinska unija i poglavlju 33 – Finansijske i budžetske odredbe. Na Međuvladinoj konferenciji, održanoj 30. marta 2015. godine, u Briselu, Crna Gora je otvorila pregovore u poglavlju 16 – Porezi i poglavlju 30 – Vanjski odnosi. Na Međuvladinoj konferenciji održanoj 22. juna 2015. u Luksemburgu, Crna Gora je otvorila pregovore u sljedećim poglavljima: poglavlju 9 – Finansijske usluge, poglavlju 21 – Transevropske mreže. Na Međuvladinoj konferenciji, održanoj 21. decembra 2015. godine, u Briselu, Crna Gora je otvorila pregovaračko poglavlje 14 – Saobraćajna politika i pregovaračko poglavlje 15 – Energetika. Na Međuvladinoj konferenciji, održanoj 30. juna 2016. godine, u Briselu, Crna Gora je otvorila pregovore u poglavlju 12 – Bezbjednost hrane, veterinarstvo i fitosanitarni nadzor i poglavlju 13 – Ribarstvo. Na Međuvladinoj konferenciji održanoj 13. decembra 2016. u Briselu, Crna Gora je otvorila poglavlje 11 – Poljoprivreda i ruralni razvoj i poglavlje 19 – Socijalna politika i zapošljavanje. Na Međuvladinoj konferenciji, održanoj 20. juna 2017. godine, u Luksemburgu, Crna Gora je otvorila poglavlje 1 – Sloboda kretanja robe i poglavlje 22 – Regionalna politika i koordinacija strukturnih instrumenata. Na istoj konferenciji je privremeno zatvoreno poglavlje 30 – Vanjski odnosi. Na Međuvladinoj konferenciji, održanoj 11. decembra 2017. godine, u Briselu, Crna Gora je otvorila pregovore u 2 poglavlja, i to: poglavlju 2 – Sloboda kretanja radnika i poglavlju 3 – Pravo osnivanja preduzeća i sloboda pružanja usluga. Na Međuvladinoj konferenciji, održanoj 25. juna 2018. godine, u Luksemburgu, Crna Gora je otvorila pregovore u poglavlju 17 – Ekonomska i monetarna unija. Na poslednjoj Međuvladinoj konferenciji, održanoj 10. decembra 2018. godine, u Briselu, Crna Gora je otvorila pregovore u poglavlju 27 – Životna sredina i klimatske promjene.

Izveštaj za Crnu Goru je dokument koji Evropska komisija objavljuje svake godine i sadrži informacije o napretku koji je određena država kandidat ili potencijalni kandidat za članstvo postigla u ispunjavanju uslova koje je postavila Evropska unija. Izveštaj za Crnu Goru za 2018. godinu, objavljen je 17. aprila 2018. godine, i rađen je nakon više od godinu dana (posljednji je objavljen novembra 2016. godine) zbog činjenice da je EK promijenila dinamiku izvještavanja kako bi se uskladila s kalendarskim izvještavanjem i pripremom važnih strategijskih dokumenata u oblasti ekonomije (PER).

Podsjećanja radi, shodno novoj metodologiji izrade ovog dokumenta, date su ocjene i u smislu opšte spremnosti za članstvo i u pogledu napretka postignutog u izvještajnom periodu.

Sjevernoatlantski savez

Crna Gora je postala 29-ta država članica u Sjevernoatlantskom savezu (u daljem tekstu: NATO) 5. juna 2017. godine. Taj događaj je predstavljao najveći spoljno politički uspjeh Crne Gore od obnove njene državnosti.

Članstvo Crne Gore u NATO-u se smatra kao značajan preduslov za ekonomski razvoj i privlačenje stranih investicija. Takođe, predstavlja i dugoročne garancije da će se vrijednosti NATO-a, uključujući mir, stabilnost, demokratija, ljudska prava, vladavina prava i tržišna ekonomija, poštovati i promovisati i u Crnoj Gori.

Kao novi saveznik, Crna Gora će nastaviti da promoviše ove vrijednost, kao i da promoviše evropske i evro-atlanske integracije svih država koje žele da se pridruže, naročito u regionu Crne Gore. Crna Gora namjerava, takođe, u skladu sa svojim kapacitetima, da nastavi da povećava budžet za odbranu (ciljana vrijednost je 2 procenta BDP-a za odbranu do 2024. godine) i da doprinosi NATO aktivnostima, misijama i operacijama, i da tako dijeli odgovornost za evropski i globalni mir i stabilnost.

Svjetska trgovinska organizacija

Crna Gora je postala punopravni član Svjetske trgovinske organizacije u aprilu 2012. godine.

Druga članstva

Crna Gora je takođe član različitih međunarodnih institucija i organizacija. Crna Gora je 2006. godine, postala član Ujedinjenih nacija (UN) i Organizacije za evropsku saradnju i bezbjednost (OEBS). Godine 2007. Crna Gora je postala član Svjetske banke, Međunarodnog monetarnog fonda (MMF) i Savjeta Evrope. Godine 2006. Crna Gora je postala član Evropske banke za obnovu i razvoj (EBRD).

EKONOMIJA

Ekonomski rast

U periodu 2016-2018. godine, prosječan realan rast BDP-a iznosio je 4,2%, odnosno 2,9% u 2016. godini, 4,7% u 2017. godini, dok je u procijenjeni rast BDP-a u 2018. godini, prema preliminarnim kvartalnim podacima Uprave za statistiku, iznosio 4,9%. Prema projekcijama ekonomskog rasta, predviđeno je da će crnogorska ekonomija, u 2019. godini, rasti po realnoj stopi od 2,8%.

U budućnosti, ključni ciljevi za Crnu Goru uključuju pristupanje EU, dalje restrukturiranje i reforme javnog sektora i državne administracije, razvoj održivog penzionog i zdravstvenog sistema, reforme pravosudnog sistema, donošenje reforme tržišta rada i dalje unaprjeđenje sveukupnog poslovnog ambijenta. Brojne nedavne i planirane reforme Crne Gore su kreirane kako bi se harmonizovale sa relevantnim EU standardima.

Posljednji izvještaj o lakoći poslovanja Svjetske banke, za 2019. godinu, pokazuje da je Crna Gora zauzela 50-to mjesto od 190 zemalja koje se rangiraju, što je 8 pozicija niže od prošle godine. Ovogodišnje lošije rangiranje ne znači nužno da se poslovno okruženje u Crnoj Gori pogoršalo. To samo naglašava činjenicu da su druge zemlje poboljšale svoje poslovno okruženje putem značajnih reformi, i time su postale konkurentnije.

Kada je u pitanju Globalni indeks konkurentnosti Svjetskog ekonomskog foruma za 2018. godinu, Crna Gora je zauzela 71. mjesto od 140 zemalja, što je napredak od dva mjesta u odnosu na prošlogodišnji izvještaj.

Vlada je posvećena unaprjeđenju poslovnog okruženja u Crnoj Gori i ukupne konkurentnosti kako bi privukla dodatne međunarodne investicije. Naponi uloženi u reformu tržišta rada, administraciju i zakonodavstvo doprinijeli su poboljšanju ukupne poslovne klime u Crnoj Gori proteklih godina. Naponi koji su imali za cilj povećanja zaštite imovinskih prava, pojednostavljivanje pravnih i administrativnih procedura i smanjenje zaostalog broja predmeta u vladinim službama i dalje su jedan od važnih prioriteta pošto se ne očekuje da oni samo poboljšaju poslovno okruženje u Crnoj Gori već predstavljaju i važne aspekte procesa pristupanja EU.

U januaru 2019. godine, Vlada je usvojila Program ekonomskih reformi Crne Gore za period 2019-2021. godine (u daljem tekstu **PER**), kojim se postavlja ekonomska politika Crne Gore na srednji rok. Pored infrastrukturnih projekata, PER je prezentovao set prioritarnih mjera u okviru strukturnih reformi.

Sljedeća tabela pokazuje poziciju Crne Gore na osnovu indeksa percepcije korupcije Transparency International/a u 2018. godini (**Indeks percepcije korupcije**) u odnosu na druge zemlje u ovom regionu. Indeks percepcije korupcije rangira 180 zemalja i teritorija na osnovu percepcije korumpiranosti njihovog javnog sektora. Rang zemlje ili teritorije pokazuje percipirani nivo korupcije javnog sektora na skali od 0-100, gdje 0 označava da se zemlja smatra jako korumpiranom. Rang zemlje označava njenu poziciju u odnosu na druge zemlje i teritorije uključene u indeks.

Pozicija	Zemlja/ Teritorija	Ocjena na osnovu indeksa percepcije korupcije 2018
53	Italija	52
60	Hrvatska	48
67	Crna Gora	45
77	Bugarska	42
87	Srbija	39
78	Turska	41
99	Albanija	36
89	Bosna i Hercegovina	38
93	BJR Makedonija	37

Izvor: 2018. Transparency International Corruption Perceptions Index

Ekonomska kretanja u 2016. i 2017. godini

Crnogorska ekonomija je zabilježila realnu stopu rasta od 2,9 procenata u 2016 godini. Industrijska proizvodnja je pala za 4,4 procenta, u odnosu na prethodnu godinu. Ovo je u velikoj mjeri zbog pada u rudarskoj industriji. U toku 2016. godine povećane su građevinske aktivnosti. Vrijednost završenih građevinskih radova se povećala za 31,5 procenata, dok su se efektivni časovi rada u građevinskoj industriji povećali za 16,7 procenata u odnosu na 2015. godinu. Stopa prometa u maloprodaji je bila 4,1 procenat veća u tekućim cijenama i 2,4 procenta veća u stalnim cijenama u odnosu na 2015. godinu. Sektor turizma je takođe zabilježio značajan rast u 2016. godini, sa 1,8 miliona dolazaka turista i 11,25 miliona noćenja, što predstavlja rast od 5,9 procenata odnosno 1,8 procenat.

Indikatori ekonomske aktivnosti, u 2017. godini, pokazuju da je crnogorska ekonomija u ovom periodu ostvarila vrlo dinamičan rast, sa stopama znatno iznad projektovanih. Ubrzanje ekonomske aktivnosti pod snažnim uticajem investicionog „buma“, započeto je 2017. godine, i rezultiralo je višim rastom u odnosu na projekcije Vlade Crne Gore, i najvišim rastom od perioda globalne ekonomske krize 2009. godine. Da je rast bio veći od očekivanog pokazuje i podatak da su međunarodne finansijske institucije procjene kretanja naše ekonomije tri puta tokom godine revidirale „naviše“. Prema konačnim podacima Monstat-a crnogorska ekonomija je u 2017. godini ostvarila realni rast BDP-a od 4,7%. Intenziviranje radova na realizaciji infrastrukturnih projekata, prvenstveno autoputa, kao i realizacija projekata u turizmu i energetici, podstakli su ukupan ekonomski rast u 2017. godini. Posmatrano sa potrošne strane, ekonomskom rastu je značajno doprinio i rast potrošnje domaćinstava, dijelom i zbog rekordne turističke sezone koja podstiče domaću potrošnju i zapošljavanje, kao i pojačane kreditne aktivnosti u zemlji, dok je i dalje izražena visoka uvozna zavisnost, umanjila efekat rasta izvoza roba i usluga. Prema podacima Centralne banke Crne Gore, od noćenja stranih turista u 2017. godini, prihodovano je 921,7 mil.€, što je rast od 10,3% na godišnjem nivou. Na strani ponude, najveći rast bilježi sektor građevinarstva sa rastom vrijednosti građevinskih radova od 43,6%, turizam sa rastom dolazaka i noćenja od 10,3 i 6,3% i trgovina na malo sa rastom prometa (tekuće cijene) od 5,2%. Pad je zabilježila industrijska proizvodnja (4,2%), najviše usljed niže proizvodnje električne energije (dug sušni period), što rast od 113,9% u sektoru vađenje rude i kamena, nije mogao kompenzovati. U 2017. godini, zabilježen je rast zaposlenosti (2,5%) prvenstveno kao rezultat rasta ekonomske aktivnosti, i s tim u vezi, povećane tražnje za radnom snagom, što je praćeno podsticajima za samozapošljavanje i aktivnim politikama zapošljavanja.

Ekonomska kretanja u 2018. godini

Ekonomski rast je, i u 2018. godini, bio iznad očekivanja i projekcija Vlade Crne Gore, kao i relevantnih međunarodnih institucija. Trend rasta započeo u 2017. godini, sa ostvarenom stopom od 4,7%, nastavljen je i u 2018. godini, kada je, prema preliminarnim kvartalnim podacima Monstat-a ostvaren ekonomski rast od 4,9% (po kvartalima: Q1-4,5% Q2-4,9% Q3-5,0% Q4-4,8%). Snažan doprinos rastu (3,3 p.p) ostvarila je potrošnja domaćinstava, usljed značajnog rasta zaposlenosti, kreditne aktivnosti i prihoda od turizma. Procjenjuje se da je pojačana investiciona aktivnost usmjerena na turizam, energetiku i ubranu gradnju autoputa Bar-Boljare, doprinijela rastu 3,7 p.p. Iako je izvoz roba i usluga doprinio rastu 4,4 p.p, usljed visoke uvozne zavisnosti investicija i negativnog doprinosa uvoza roba i usluga od 5,8 p.p, procjenjuje se da je neto izvoz roba i usluga oduzeo rastu BDP-a 1,5 p.p. Gledano po djelatnostima, najznačajniji rast u 2018. godini, od 24,9%, ostvaren je u građevinarstvu, industrijska proizvodnja veća je za 22,4% usljed visokog rasta proizvodnje električne energije, dok je u sektoru turizma zabilježen visok rast kako dolazaka (10,2%), tako i noćenja turista (8,2%). Kontinuirano ulaganje u smještajne kapacitete rezultiralo je otvaranjem 25 novih hotela, od čega 15 sa četiri i pet zvjezdica. Prema preliminarnim podacima Centralne banke, prihodi od turizma prebacili su milijardu eura (1.000.9 mil.€), što je rast od 8,6% i u skladu je sa projekcijama za 2018. godinu.

Potrošačke cijene, u 2018. godini, bile su pod dominantnim uticajem kretanja rasta cijena nafte na svjetskom tržištu i primjene nove regulative u oblasti poreske politike (povećanje stope PDV-a sa 19% na 21% i povećanje akciza na duvan). Godišnja stopa u decembru je iznosila 1,6%, dok je prosječna stopa, za 2018. godinu, iznosila 2,6%. Najveći pojedinačni uticaj na prosječnu inflaciju, u 2018. godini, imale su cijene iz kategorija “alkoholna pića i duvan” (0,8 p.p.) i prevoz (0,6 p.p.).

Tržište rada, tokom 2018. godine, bilježi pozitivna kretanja. Prema administrativnim podacima, stopa zaposlenosti porasla je za 4,3%, dok je stopa registrovane nezaposlenosti, na kraju decembra, iznosila 17,8%, tj. 4,3 p.p. niže u odnosu na isti mjesec prethodne godine. Takođe, na kraju decembra, bilo je 19,3% nezaposlenih lica manje u odnosu na decembar 2017. godine, dok je broj zaposlenih viši za 9,3%. Prema Anketi o radnoj snazi, zaposlenost, u 2018. godini, je porasla 3,6%, dok je stopa nezaposlenosti iznosila 15,2%, što je na najnižem nivou od obnove državne nezavisnosti 2006. godine.

Tekući račun platnog bilansa, u 2018. godini, karakteriše rast deficita tekućeg računa i spoljnotrgovinske razmjene, ali i ostvarenje suficita na računu usluga. Neto priliv stranih direktnih investicija pokrio je 41,2% deficita tekućeg računa. Deficit tekućeg računa iznosio je 17,2% procijenjenog BDP-a, što je rast od 1,1 p.p u odnosu na prethodnu godinu, dok je spoljnotrgovinski deficit povećan za 10,2%, usljed apsolutno većeg uvoza od izvoza roba. Rast ukupnog izvoza roba opredijeljen je povećanjem izvoza električne energije i medicinskih i farmaceutskih proizvoda, dok je na rast uvoza roba najviše uticao uvoz nafte i naftnih derivata, pogonskih mašina i uređaja i drumskih vozila.

Neto priliv stranih direktnih investicija je pao sa 11,3% BDP-a, u 2017. godini, na 7,1% u 2018. godini, usljed visokog odliva SDI po osnovu otplate interkompanijskog duga i otkupa akcija nacionalne elektroenergetske kompanije.

Očekivanja za 2019. godinu

Investicijska aktivnost očekuje se i u 2019. godini, uz održavanje na relativno visokom nivou u udjelu BDP-a. Realan rast bruto investicija u osnovna sredstva predviđa se na 5,4%, dok će potrošnja domaćinstava rasti po realnoj stopi od 2,0%. Sa druge strane, državna potrošnja će prema procjeni zabilježiti realan pad od 0,5%, usljed nastavka sprovođenja mjera fiskalne konsolidacije i optimizacije broja zaposlenih u državnoj upravi. Izvoz roba i usluga će rasti procentualno brže od uvoza, po stopi od 5,5%. Uvoz roba i usluga porašće realno 3,9%.

Shodno navedenom, projektovana realna stopa rasta BDP-a, za 2019. godinu, iznosi 2,8%. Pozitivni ekonomski trendovi odrađiće se pozitivno i na tržište rada, gdje se očekuje povećanje broja zaposlenih od 1,3%. Zarade će rasti nominalno 1,0%, dok na potrošačke cijene neće biti većih pritisaka, pa će rasti po umjerenj stopi od 1,8%.

Bruto domaći proizvod

Sljedeća tabela prikazuje BDP u tekućim cijenama, nominalne stope rasta BDP-a, BDP po glavi stanovnika u tekućim cijenama, BDP u stalnim 2010. cijenama i realne stope rasta BDP-a za godine 2016. do 2018. godine

	2016	2017	2018
BDP po tekućim cijenama (u milionima eura)	3.954,2	4.299,1	4.619,1
Nominalna stopa rasta BDP-a (%)	8,2	8,7	7,4
Realna stopa rasta BDP-a (%)	2,9	4,7	4,9
BDP po glavi stanovnika u tekućim cijenama (€)	6.354	6.908	7.420
BDP po stalnim cijenama iz 2010. (u milionima eura)	3.520,4	3.686,6	3.865,6

Izvor: MONSTAT

Sljedeća tabela prikazuje strukturu BDP-a u tekućim cijenama na strani rashoda za 2016., 2017. i 2018. godinu.

	2016		2017		2018	
	Veličina	% BDP	Veličina	% BDP	Veličina	% BDP
	(€ thousand)	(%)	(€ thousand)	(%)	(€ thousand)	(%)
Finalna potrošnja.....	3.810,6	96,4	4.007,7	93,2	4.284,6	92,8
Od čega: Finalna potrošnja domaćinstva (HFCE)	3.035,1	76,8	3.215,5	74,8	3.419,6	74,0
Finalna potrošnja države (GFCE)	775,5	19,6	792,2	18,4	865,0	18,7
Bruto investicije u fiksni kapital (GFCF)	978,5	24,7	1.157,4	26,9	1.369,0	29,6
Promjene u zalihama.....	53,8	1,4	141,9	3,3	81,7	1,8
Spoljni bilans roba i usluga.....	(-888,6)	(-22,5)	(-1.007,9)	(-23,4)	(-1.116,2)	(-24,2)
Od čega: izvoz roba i usluga.....	1.605,4	40,6	1.765,0	41,1	1.996,2	43,2
Uvoz roba i usluga	2.494,0	63,1	2.772,9	64,5	3.112,4	67,4
BDP	3.954,2	100,0	4.299,1	100,0	4.619,1	100,0

Izvor: MONSTAT

Crnogorska ekonomija je prvenstveno uslužno orijentisana ekonomija. Sektor usluga kreira 80,5 procenata bruto dodate vrijednosti u 2017. godini. Na osnovu konačnih podataka o bruto dodatoj vrijednosti za 2017. godinu, najveći pod-sektori u ekonomiji su bili sektori: 'Trgovina na veliko i trgovina na malo i popravka motornih vozila i motocikala' 15,1%, 'Usluge pružanja smještaja i ishrane' 9,0% i 'Državna uprava i obrana i obavezno socijalno osiguranje' sa 8,7% od ukupne bruto dodate vrijednosti.

Glavni sektori ekonomije

Glavni pokretači crnogorske ekonomije su u uslužnom sektoru, posebno u turizmu i povezanim uslugama, saobraćaju i maloprodaji. Broj MSP (mala i srednja preduzeća), u 2018. godini, iznosio je 33.760, i veći je za 11,6% u odnosu na 2017. godinu, odnosno, u 2018. godini, imamo 3522 više novih MSP. U 2018. godini, MSP su činila 99,8% svih poslovnih subjekata u Crnoj Gori.

Sljedeća tabela predstavlja strukturu BDP-a s proizvodne strane i indeks nominalnog rasta i realnu stopu rasta za svaku komponentu BDP-a za 2017. godinu.

KD	Klasifikacija djelatnosti	Bruto dodata vrijednost 2016, tekuće cijene, u 000 EUR	Bruto dodata vrijednost 2017, tekuće cijene, u 000 EUR	Indeks nominalnog rasta ⁽¹⁾	Realna stopa rasta ⁽²⁾
A	Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	295,310	294,367	99.7	96.9
B	Vadenje rude i kamena	42,229	59,080	139.9	140.2
C	Prerađivačka industrija	147,711	161,815	109.5	109.5
D	Snabijevanje električnom energijom	141,118	96,783	68.6	75.4
E	Snadbijevanje vodom	69,535	75,410	108.4	101.6
F	Građevinarstvo	218,438	289,851	132.7	124.5
G	Trgovina na veliko i trgovina na malo i popravka motornih vozila i motocikala	478,865	530,955	110.9	106.2
H	Saobraćaj i skladištenje	158,330	175,662	110.9	106.9
I	Usluge pružanja smještaja i ishrane	279,550	316,908	113.4	106.8
J	Informisanje i komunikacija	154,309	159,307	103.2	102.2
K	Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	174,982	175,962	100.6	106.0
L	Poslovanje nekretninama	234,039	242,977	103.8	101.4
M	Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	95,753	110,016	114.9	116.1
N	Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	69,964	87,543	125.1	115.1
O	Državna uprava i obrana i obavezno socijalno osiguranje	292,307	307,202	105.1	101.0
P	Obrazovanje	168,434	172,358	102.3	100.9
Q	Zdravstvo i socijalna zaštita	151,933	159,340	104.9	102.4
R	Umjetničke, zabavne i rekreativne djelatnosti	57,927	60,584	104.6	99.6
S+T	Ostale uslužne djelatnosti; Djelatnost domaćinstava kao poslodavca	40,256	42,440	105.4	99.2
	Ukupno	3,270,989	3,518,560	107.6	104.6
	Porezi minus subvencije na proizvode	683,223	780,531	114.2	105.0
	Bruto domaći proizvod	3,954,212	4,299,091	108.7	104.7

Izvor: MONSTAT

Napomene:

(1) Nominalna stopa rasta = (BDP u tekućim cijenama u tekućoj godini / BDP u tekućim cijenama u prethodnoj godini) * 100

(2) Relana stopa rasta = (Bruto dodata vrijednost u stalnim cijenama u tekućoj godini / bruto dodata vrijednost u tekućim cijenama u prethodnoj godini) * 100

SPOLJNA TRGOVINA

Spoljna trgovina roba

Deficit tekućeg računa platnog bilansa, u 2016. godini, dostigao je 16,2% BDP-a i vrijednost od 642,0 mil.€, usljed povećanja deficita robne razmjene, rashoda od usluga i isplata dividendi nerezidentnim investitorima. Trgovinski deficit je, na kraju 2016. godine, iznosio 41,9% BDP-a, što je za 1,8 p.p. više u odnosu na 2015 godinu. U 2016. godine, zabilježen je pozitivan saldo na računu usluga od 769,1 mil.€. Pozitivan saldo usluga je smanjen, uprkos solidnom učinku turizma od 835,7 mil.€, koji čini 66,6% ukupnih prihoda od usluga, zbog povećanja rashoda za 14,1% po osnovu transporta, profesionalnih, konsalting i ostalih poslovnih usluga. Učešće izvoza robe u BDP-u ostalo je na nivou 2015. godini, uz povećanje uvoza, prije svega, zbog realizacije investicionih projekata. Smanjenje suficita na računu primarnih dohodaka za 56,8%, u odnosu na 2015. godinu, opredijeljeno je rastom rashoda od 33,2%, najvećim dijelom po osnovu međunarodnih ulaganja. Suficit na računu sekundarnih dohodaka bilježi rast od 9,8%. Sektor države je zabilježio najveće povećanje zbog povećanja prihoda po osnovu plaćenih poreza i naknada državi, iako je najveći dio priliva kod ostalih sektora.

Deficit tekućeg računa platnog bilansa, u 2017. godini, iznosio je 691,7 mil.€, ili 16,1% BDP-a, što je niže za 0,1 p.p. u odnosu na 2016. godinu. Trgovinski deficit je, na kraju 2017. godine, iznosio 43,3% BDP-a, što je za 1,4 p.p. više u odnosu na 2015 godinu. U 2017. godini, zabilježen je pozitivan saldo na računu usluga od 852,2 mil.€. Suficit na računu usluga veći je od suficita ostvarenog 2016. godine, za 10,8%, najviše zahvaljujući značajnom rastu prihoda od turizma od 10,3%, i koji su, u 2017. godini, iznosili 921,7 mil.€. Izvoz roba, u 2017. godini, činio je 8,9% BDP-a, što je na istom nivou iz 2016. godine. Uvoz roba je, u 2017. godini, iznosio 2.242,5 mil.€, što je usljed jake investicione potražnje više za 11,7%. Suficit na računu primarnih dohodaka veći je 2,6 puta od suficita ostvarenog godinu ranije, zahvaljujući značajnom smanjenju rashoda po osnovu međunarodnih ulaganja. Pozitivan saldo na računu sekundarnih dohodaka veći je 7,7% u odnosu na suficit ostvaren 2016. godini.

Tekući račun platnog bilansa, u 2018. godini, karakteriše rast deficita tekućeg računa i spoljnotrgovinske razmjene, ali i ostvarenje suficita na računu usluga. Suficit na računima usluga, primarnog i sekundarnog dohotka pokrio je 61,3% robnog deficita. Prihodi od turizma iznosili su 1.000,9 mil.€, što je 64,0% ukupnih prihoda od usluga. Neto priliv stranih direktnih investicija pokrio je 41,2% deficita tekućeg računa, koji je iznosio je 17,2% procijenjenog BDP-a, i bio je veći 1,1 p.p. u odnosu na prethodnu godinu. Spoljnotrgovinski deficit povećan je za 10,2%, usljed apsolutno većeg uvoza od izvoza roba. Rast ukupnog izvoza roba opredijeljen je povećanjem izvoza električne energije i medicinskih i farmaceutskih proizvoda, dok je na rast uvoza roba najviše uticao uvoz nafte i naftnih derivata, pogonskih mašina i uređaja, i drumskih vozila.

Tabela koja slijedi daje pregled geografske distribucije crnogorskog izvoza i uvoza roba za 2016, 2017. i 2018. godinu.

Izvoz roba

	2016		2017		2018*	
	(mil. €)	(%)	(mil. €)	(%)	(mil. €)	(%)
Srbija.....	82,0	23,4	66,0	17,3	93,1	23,3
Mađarska.....	34,9	9,9	31,7	8,3	46,1	11,5
Bosna i Hercegovina.....	26,6	7,6	47,2	12,3	30,9	7,7
Ostali.....	207,3	59,1	237,6	62,1	230,0	57,5
Ukupno.....	350,8	100.00	382,5	100.00	400,1	100.00

Izvor: MONSTAT

Uvoz roba

	2016		2017		2018*	
	(mil. €)	(%)	(mil. €)	(%)	(mil. €)	(%)
Srbija.....	457,3	22,8	495,7	22,1	492,0	19,3
Njemačka.....	217,2	10,8	196,1	8,7	234,6	9,2
Kina.....	185,2	9,2	221,4	9,9	256,6	10,0
Ostali.....	1.148,8	57,2	1.329,3	59,3	1.570,4	61,5
Ukupno.....	2.008,5	100.00	2.242,5	100.00	2.553,6	100.00

Izvor: MONSTAT

BILANS PLAĆANJA

Tabele koje slijede daju pregled tekućeg računa i kapitalnog i finansijskog računa Crne Gore u periodu od 2014. do 2018. godine, u milionima eura i kao procenat BDP-a.

br.	Opis	2014	2015	2016	2017	2018
		<i>(u milionima eura)</i>				
1	TEKUĆI RAČUN	-429	-402	-642	-691	-793
1.A	BILANS ROBA I USLUGA	-686	-675	-889	-1008	-1114
1.A.a	Robe¹	-1376	-1464	-1658	-1860	-2050
	Izvoz, f.o.b.	357	330	351	382	436
	Uvoz, f.o.b.	1734	1794	2008	2243	2486
1.A.b	Usluge	690	789	769	852	936
	Prihod	1031	1214	1255	1383	1563
	Rashod	340	425	486	530	627
1.B	Primarni dohodak	46	80	35	88	56
	Prihod	226	248	258	274	305
	Rashod	180	168	223	186	249
1.C	Sekundarni dohodak	211	193	212	228	265
	Prihod	281	266	281	304	342
	Rashod	70	73	69	75	78
2	KAPITALNI RAČUN	0	0	1	0	0
3	FINANSIJSKI RAČUN, neto²	-256	-249	-530	-676	-711
3.1	Direktne investicije, neto (=aktiva minus obaveze)	-354	-619	-372	-484	-328
3.2	Portfolio investicije, neto (=aktiva minus obaveze)	-84	-116	4	-26	-135
3.3	Finansijski derivati, neto (=aktiva minus obaveze)	0	0	0	0	0
3.4	Ostale investicije, neto (=aktiva minus obaveze)	64	361	-323	-263	-452
3.5	Sredstva rezervi CBCG	118	126	161	98	203
4	NETO GREŠKE I OMAŠKE (3-2-1)	173	152	112	15	82
		2014	2015	2016	2017	2018
		<i>u % BDP-a</i>				
1	TEKUĆI RAČUN	-12,4	-11,0	-16,2	-16,1	-17,2
1.A	BILANS ROBA I USLUGA	-19,8	-18,5	-22,5	-23,4	-24,1
1.A.a	Robe	-39,8	-40,1	-41,9	-43,3	-44,4
	Izvoz, f.o.b.	10,3	9,0	8,9	8,9	9,4
	Uvoz, f.o.b.	50,1	49,1	50,8	52,2	53,8
1.A.b	Usluge	20,0	21,6	19,4	19,8	20,3
	Prihod	29,8	33,2	31,7	32,2	33,8
	Rashod	9,8	11,6	12,3	12,3	13,6
1.B	Primarni dohodak	1,3	2,2	0,9	2,1	1,2
	Prihod	6,5	6,8	6,5	6,4	6,6
	Rashod	5,2	4,6	5,6	4,3	5,4
1.C	Sekundarni dohodak	6,1	5,3	5,4	5,3	5,7
	Prihod	8,1	7,3	7,1	7,1	7,4
	Rashod	2,0	2,0	1,7	1,8	1,7
2	KAPITALNI RAČUN	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3	FINANSIJSKI RAČUN, neto	-7,4	-6,8	-13,4	-15,7	-15,4
3.1	Direktne investicije, neto (=aktiva minus obaveze)	-10,2	-16,9	-9,4	-11,3	-7,1
3.2	Portfolio investicije, neto (=aktiva minus obaveze)	-2,4	-3,2	0,1	-0,6	-2,9
3.3	Finansijski derivati, neto (=aktiva minus obaveze)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3.4	Ostale investicije, neto (=aktiva minus obaveze)	1,8	9,9	-8,2	-6,1	-9,8
3.5	Sredstva rezervi CBCG	3,4	3,4	4,1	2,3	4,4
4	NETO GREŠKE I OMAŠKE (3-2-1)	5,0	4,2	2,8	0,4	1,8

Izvor: Centralna banka Crne Gore

Tekući račun

U periodu između 2014. i 2018. godine deficit tekućeg računa se povećao za 4,8 procentnih poena u odnosu na BDP. Deficit tekućeg računa neznatno se smanjio u 2015. godini, u odnosu na 2014. godinu, i iznosio je 401,7 miliona eura, odnosno 11% BDP-a, uglavnom kao rezultat povećanja izvoza usluga i prihoda na računu primarnog dohotka.

¹ *Metodološka napomena:* Podaci o spoljnoj trgovini u platnom bilansu Crne Gore prikazani su po specijalnom sistemu trgovinske. Centralna banka Crne Gore vrši usklađivanja podataka dobijenih od MONSTAT-a za potrebe platnog bilansa u skladu sa metodologijom MMF-a (Priručnik za platni bilans i međunarodnu investicionu poziciju, šesto izdanje iz 2009.). Podaci o izvozu i uvozu roba u platnom bilansu prikazani su po f.o.b.-u.

² Finansijski račun pokazuje princip neto povećanja aktive i obaveza. Povećanje i smanjenje aktive/obaveza je prikazano sa plus (+) odnosno sa minus (-) znakom. Neto vrijednost se izračunava kao razlika između neto aktive i neto obaveza.

Deficit tekućeg računa, u 2016. godini, iznosio je 642 miliona eura, i bio je veći za 59,8 procenata u odnosu na 2015. godinu. Deficit tekućeg računa je povećan uglavnom zbog većeg deficita na računu roba u odnosu na prethodne godine, što održava značajno povećanje uvoza za potrebe autoputa i investicija u projekte u turizmu i energetici, kao i smanjenje suficita na računima usluga i primarnog dohotka.

Prema preliminarnim podacima, deficit tekućeg računa, u 2018. godini, iznosio je 793 miliona eura ili 17,2% BDP-a i bio je veći za 14,7 procenata u odnosu na 2017. godinu. Povećanje deficita tekućeg računa je rezultat povećanja deficita na računu roba, usljed većeg uvoza roba, i smanjenja suficita na računu primarnog dohotka. Suficit na računu usluga iznosio je 936,1 milion eura, u 2018. godini, što je za 9,9 procenata više nego u 2017. godini. Ukupni prihodi od usluga iznosili su 1,6 milijardi eura ili 13,1 procenata više nego u 2017. godini, dok su rashodi iznosili 627 miliona eura (povećanje od 18,2%). Procijenjeni prihodi od putovanja – turizma, u 2018. godini, iznosili su 1 milijardu eura, što je povećanje od 8,6 procenata u odnosu na prethodnu godinu. Računi primarnog i sekundarnog dohotka su zabilježili suficit, u 2018. godini, u iznosu od 320,8 miliona eura, što je 1,3% više nego u prethodnoj godini, uglavnom zbog povećanja doznaka iz inostranstva i priliva novčanih sredstava iz IPA fondova.

Kapitalni i finansijski račun

U periodu 2017-2018. godine, zabilježeno je povećanje neto priliva kapitala na finansijskom računu usljed većih priliva po osnovu portfolio i ostalih investicija, dok je kod SDI zabilježen pad u 2018. godini. Od 2014. do 2017. godine, neto SDI su imale trend oporavka i uglavnom finansiraju deficit tekućeg računa, dok je, u 2018. godini, zabilježen pad neto priliva SDI usljed povlačenja ulaganja jedne velike kompanije, kao i povećanog odliva po osnovu otplate interkompanijskog duga. Takođe, emisija državnih Euroobveznica je povećala neto priliv portfolio investicije, u 2015. godini, u odnosu na 2014. godinu, dok je, u 2016. i 2017. godini, zabilježeno smanjenje usljed nižeg nivoa zaduživanja države po osnovu emisije Euroobveznica.

Prema preliminarnim podacima, u 2018. godini, na finansijskom računu ostvaren je rast neto priliva kapitala po osnovu portfolio i ostalih investicija, dok je istovremeno zabilježen pad neto priliva stranih direktnih investicija. Prema preliminarnim podacima, neto strane direktne investicije iznosile su 327,6 miliona eura ili 7,1% BDP-a, što je za 32,4% manje nego u prethodnoj godini. Na računu portfolio investicija ostvaren je neto priliv od 135 miliona eura ili 2,9% BDP-a, najvećim dijelom kao rezultat povećanja dužničkih ulaganja (emisija euroobveznica). U posmatranom periodu, na računu ostalih investicija neto priliv je iznosio 451,8 miliona eura ili 71,6% više nego u 2017. godini, usljed povećanja zaduživanja države i privatnog sektora u inostranstvu.

MONETARNI I FINANSIJSKI SISTEM

1. Centralna banka Crne Gore

Centralna banka Crne Gore („**Centralna banka**“) je glavni monetarni organ u Crnoj Gori. Centralna banka je osnovana u novembru 2000. godine, nakon donošenja Zakona o Centralnoj banci i otpočela je sa radom u martu 2001. godine, nakon što je Skupština Crne Gore usvojila „Odluku o imenovanju članova Savjeta Centralne banke Crne Gore“.

Ustav definiše da je Centralna banka institucija koja je odgovorna za (i) monetarnu i finansijsku stabilnost i (ii) funkcionisanje bankarskog sistema. U 2010. godini, usvojen je novi Zakon o Centralnoj banci Crne Gore (u daljem tekstu **Novi Zakon**). Po tom novom zakonu, od Centralne banke se zahtijeva da postupa samostalno u ostvarivanju svojih ciljeva. U skladu sa ovim zakonom, glavna ovlašćenja i odgovornosti Centralne banke su da:

- a) vrši nadzor nad održavanjem stabilnosti finansijskog sistema u cjelini i donosi odgovarajuće propise i mjere;
- b) izdaje dozvole za rad i odobrenja bankama i finansijskim institucijama i vrši nadzor nad bankama i finansijskim institucijama; sprovodi postupke stečaja i likvidacije prema bankama i finansijskim institucijama; prima depozite banaka i finansijskih institucija; otvara račune za banke i finansijske institucije;
- c) da reguliše i nadgleda domaći i inostrani platni promet i vrši nadzor nad transakcijama u platnom prometu; nastupa kao vlasnik i operator platnog sistema i učesnik u drugim platnim sistemima, kao i da izdaje dozvole za rad drugih platnih sistema i da te sisteme nadgleda;
- d) upravlja međunarodnim rezervama;
- e) vrši ulogu platnog i/ili fiskalnog agenta prema međunarodnim finansijskim institucijama i ulogu predstavnika Crne Gore u međunarodnim finansijskim institucijama;
- f) vrši ulogu bankara za državne organe i organizacije, te savjetnika i fiskalnog agenta crnogorske Vlade; i
- g) vrši druge aktivnosti u skladu sa Zakonom o Centralnoj banci Crne Gore.

Monetarna politika

Kao rezultat usvajanja eura kao crnogorske valute, mogućnost Centralne banke da reguliše monetarnu politiku je ograničena. Primarni instrument monetarne politike Centralne banke je obavezna rezerva. Centralna banka traži od crnogorskih banaka da izdvajaju obavezne rezerve na računima Centralne banke (u zemlji i/ili inostranstvu).

U skladu sa Zakonom o Centralnoj banci Crne Gore, Centralna banka može da koristi operacije na otvorenom tržištu, intradnevne i kredite preko noći, kao i kratkoročne kredite za likvidnost kako bi očuvala likvidnost bankarskog sistema.

Zakon kaže da Centralna banka može da posluje na finansijskim tržišta putem kupovine, prodaje i sprovođenja svopova hartija od vrijednosti i drugih lako utrživih finansijskih instrumenata, kao i kupovine i prodaje plemenitih metala. Na osnovu Odluke Centralne banke o operacijama na otvorenom tržištu („Službeni list Crne Gore“, br. 15/11), Centralna banka „vrši operacije na otvorenom tržištu tako što kupuje i prodaje na sekundarnom tržištu hartije koje je emitovala Država Crna Gora, države članice EU i međunarodne finansijske institucije ili druge hartije koje smatra prihvatljivim“.

Strana aktiva

Strana aktiva kod Centralne banke na dan 31. decembar u 2015., 2016., 2017. i 2018. godine iznosila je kao što je prikazano u tabeli koja slijedi.

	na 31. decembar			
	2015	2016	2017	2018
	(u hiljadama €)			
Strana aktiva u posjedu Centralne banke.....	673.689	802.961	897.711	1.100.913

Izvor: Centralna banka Crne Gore

Kamatne stope Centralne banke

Centralna banka nema referentnu kamatnu stopu. Međutim ona objavljuje ponderisanu prosječnu aktivnu kamatnu stopu (nedospjeli krediti i novi krediti) i pasivnu kamatnu stopu banaka u crnogorskom bankarskom sistemu.

Tabela koja slijedi daje pregled ponderisanih prosječnih aktivnih i pasivnih kamatnih stopa (nedospjeli iznosi) na 31. decembar 2015., 2016., 2017. i 2018. godine.

	na 31. decembar			
	2015	2016	2017	2018
	(% godišnje)			
Ponderisana prosječna aktivna kamatna stopa – nedospjeli iznosi.....	8,53	7,45	6,81	6,36
Ponderisana prosječna aktivna kamatna stopa – novi krediti ...	8,12	6,27	6,23	5,51
Ponderisana prosječna pasivna kamatna stopa	1,23	0,93	0,69	0,56

Izvor: Centralna banka Crne Gore

Mjere ekonomske, prudencijalne i monetarne politike u bankarskom sistemu

Uticaj globalne finansijske i ekonomske krize na crnogorski bankarski sistem je prvo postao evidentan u oktobru 2008. godine, i doveo je do značajnog smanjenja depozita u bankama, ograničenja u pristupu banaka eksternim izvorima finansiranja, smanjenja priliva sredstava (naročito iz otplate kredita usljed pogoršanja finansijske pozicije zajmoprimaca, a što je zatim dovelo do ukupnog pada kvaliteta aktive) i skoro do potpunog prestanka kreditne aktivnosti banaka. Ovo je dovelo do velikih problema likvidnosti kod mnogih malih preduzeća koja posluju u sektoru usluga u okviru crnogorske ekonomije, a koja nemaju alternativna sredstva finansiranja, i doprinijelo

povećanju sveukupnog nivoa neizmirenih poreskih dugovanja, naročito za sektor usluga.

Kako bi se sačuvala stabilnost i sigurnost bankarskog sektora, Centralna banka je implementirala, u saradnji sa Vladom, sveobuhvatne mjere kako bi odgovorila izazovima globalne finansijske krize. U oktobru 2008. godine, usvojen je Zakon o mjerama za zaštitu bankarskog sistema kako bi se spriječila eskalacija krize i održala stabilnost, likvidnost i solventnost bankarskog sektora. Ovaj Zakon je bio privremene prirode i važio je do kraja 2009. godine.

U 2010. godini, donešena su tri nova zakona kako bi pomogla u regulaciji bankarskog sistema: Zakon o zaštiti depozita, Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o bankama i Zakon o Savjetu za finansijsku stabilnost.

Novi Zakon o zaštiti depozita je dodatno harmonizovan sa relevantnim propisima Evropske unije: doći će do postepenog povećanja iznosa garantovanih depozita tokom vremena (20.000 € u 2011., 35.000 € u 2012. i 50.000 € u 2013. godini), unaprijedene su tehnike i procedure plaćanja i vremenski rokovi za postupanje u vezi sa plaćanjima garantovanih depozita su skraćeni sa 90 radnih dana na 30 radnih dana.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o bankama uvodi mjere za jačanje uloge Centralne banke kako bi se osigurala veća stabilnost bankarskog sistema. On se bavi pitanjima korporativnog upravljanja i proširuje nadležnosti privremenog upravnika banke i takođe daje određena ovlašćenja koja Centralna banka može vršiti u regulaciji banaka.

Zakonom o Savjetu za finansijsku stabilnost osniva se Savjet za finansijsku stabilnost, sa ciljem da prati, identifikuje, sprječava i ublažava potencijalne sistemske rizike u finansijskom sistemu Crne Gore u cjelini, kako bi se osiguralo održavanje stabilnosti finansijskog sistema i izbjegle epizode koje bi mogle dovesti do velikog širenja finansijskih teškoća. Članovi Savjeta za finansijsku stabilnost su: guverner Centralne banke Crne Gore, ministar finansija, predsjednik Savjeta Agencije za nadzor nad osiguranjem i predsjednik Komisije za hartije od vrijednosti.

U martu 2017. godine, Centralna banka je izmijenila Odluku o obaveznim rezervama koje banke drže kod Centralne banke Crne Gore sa primjenom od aprila 2017. godine. Osnovni elementi ove odluke su potvrđeni usvajanjem nove Odluke u decembru 2017. godine, koja je izvršila usaglašavanje sa promjenama izvršenim kroz izmjene Zakona o Centralnoj Banci. Ova Odluka propisuje da banke obračunavaju stopu za obavezne rezerve od 7,5% za depozite po viđenju i depozite ročnosti do jedne godine i 6,5% za depozite ročnosti preko jedne godine. Prema novoj odluci banke deponuju obračunatu obaveznu rezervu na računu obavezne rezerve u zemlji i/ili na računu CBCG u inostranstvu i ne mogu da alociraju ili deponuju obaveznu rezervu u bilo kom drugom obliku. U 2018. godini, nije bilo izmjena politike obavezne rezerve.

Bankarska supervizija

Postojeći sistem supervizije banaka u Crnoj Gori je baziran na Bazelu II, mada je implementacija standarda u određenoj mjeri konzervativnija. Međutim, u toku je izrada novih propisa kako bi se sistem uskladio sa zahtjevima iz Bazela III i CRD IV i očekuje se da će biti usvojen i primijenjen do kraja 2019. godine.

Ako Centralna banka uoči nepravilnosti u poslovanju banke, može preduzeti jednu od sljedećih radnji:

- upozoriti banku u pismenoj formi o nepravilnostima i zatražiti da preduzme korake za njihovo ispravljanje;
- zaključiti sa bankom pismeni sporazum u kojem će od nje zahtijevati da ispravi nepravilnosti u utvrđenom roku;
- izdati rješenje kojim se utvrđuju određene mjere za otklanjanje nepravilnosti;
- uspostaviti privremenu upravu u banci; ili
- povući dozvolu za rad banke.

Ako Centralna banka utvrdi nepravilnosti u poslovanju banke, može preduzeti jednu od sljedećih mjera:

- pisano upozoriti banku o utvrđenim nepravilnostima i zahtijevati od banke da preduzme jednu ili više aktivnosti za otklanjanje tih nepravilnosti;
- zaključiti sa bankom pisani sporazum kojim će se banka obavezati da u određenom roku otkloni utvrđene nepravilnosti u poslovanju;
- donijeti rješenje kojim će izreći jednu ili više mjera za otklanjanje nepravilnosti;
- donijeti rješenje kojim će naložiti banci da u određenom roku napravi plan za poboljšanje stanja u banci, koji mora da sadrži detaljno razrađene mjere i aktivnosti koje će banka preuzeti za obezbjeđenje adekvatnog upravljanja rizicima kojima je izložena u svom poslovanju i/ili za otklanjanje utvrđenih nepravilnosti, kao i rokove za njihovo sprovođenje;
- uvesti privremenu upravu u banci;
- oduzeti dozvolu za rad banke.

Pri odlučivanju o vrsti mjera koje će biti preduzete prema banci polazi se od:

- 1) ocjene uticaja utvrđenih nepravilnosti na:
 - trenutni i budući finansijski položaj banke,
 - izloženost banke pojedinim vrstama rizika;
- 2) broja i težine utvrđenih nepravilnosti, kao i broja, učestalosti i trajanja nepravilnosti u ranijem poslovanju banke;
- 3) ocjene spremnosti i sposobnosti organa i rukovodstva banke da otklone utvrđene nepravilnosti, zasnovane na procjeni:
 - sposobnosti organa i rukovodstva banke da upravljaju rizicima u poslovanju banke,
 - efikasnosti sistema interne kontrole u banci,
 - efikasnosti organa i rukovodstva banke u otklanjanju ranije utvrđenih nepravilnosti u poslovanju banke,
 - stepena saradnje rukovodstva banke sa ovlašćenim kontrolorima tokom kontrole banke;
- 4) ocjene stepena uticaja utvrđenih nepravilnosti na finansijsku disciplinu, sigurnost i stabilnost funkcionisanja bankarskog sistema.

U odnosu na dvije ranjive banke, koje su kao takve prepoznate u ranijem periodu, za koje su i bili izrađeni akcioni planovi supervizije, Centralna banka je saglasno odredbama Zakona o bankama zbog utvrđenih nepravilnosti u poslovanju, dana 07.12.2018. godine, donijela rješenja o uvođenju privremene uprave u „Invest banci

Monenegro“ AD Podgorica i „Atlas banci“AD Podgorica. Nakon dostavljenih Izvještaja privremenih upravnika o finansijskom stanju i uslovima poslovanja banaka, Centralna banka je 04.01.2019. godine shodno utvrđenom stanju i predlogu za rješavanje stanja u Invest banci Montenegro AD Podgorica, na osnovu imperativne norme Zakona o bankama donijela rješenje o oduzimanju dozvole za rad ovoj banci, kao i rješenje o otvaranju stečajnog postupka nad ovom bankom.

Na predlog privremenog upravnika Atlas banke AD Podgorica za rješavanje stanja u ovoj banci, Centralna banka je dala odobrenje za sprovođenje dokapitalizacije ove banke prodajom akcija postojećim akcionarima po osnovu prava preče kupovine i kasnije licima koja nijesu postojeći akcionari, kojom se planirao obezbijediti potreban nivo sopstvenih sredstava i koeficijent solventnosti banke adekvatan njenom rizičnom profilu. Kako emisija novih akcija banke ni u jednom ni u drugom postupku nije uspjela, Komisija za tržište kapitala donijela je rješenja o neuspješnosti. Nakon toga, u Izvještajima koji su dostavljeni Centralnoj banci utvrđeno je da je stanje u banci takvo da su se stvorili uslovi za oduzimanje dozvole za rad, pa je Centralna banka u skladu sa imperativnim normama Zakona o bankama donijela rješenje o oduzimanju dozvole za rad Atlas banci AD Podgorica, kao i rješenje o otvaranju stečajnog postupka nad ovom bankom.

Zakon o sanaciji kreditnih institucija i Zakon o kreditnim institucijama

- U okviru procesa pristupanja EU, Crna Gora je preuzela obavezu da harmonizuje svoje propise sa Direktivom o uspostavljanju okvira za oporavak i sanaciju kreditnih institucija i investicionih društava – 2014/59/EU (BRRD). U tom kontekstu, CBCG je pripremila radne verzije nacrtu dva zakona kroz koje će ova direktiva biti prenijeta u nacionalno zakonodavstvo - Zakon o sanaciji kreditnih institucija (koji obuhvata pokretanje postupka sanacije, sanacione planove, postupak sanacije, mjere i instrumente sanacije, sanacioni fond i dr.) i Zakon o kreditnim institucijama (kojim se obrađuju djelovi direktive kojima se uređuju mjere iz nadležnosti organa za superviziju kreditnih institucija, i koji obuhvata pitanja planova oporavka kreditnih institucija, obezbjeđivanje finansijske pomoći u okviru grupe kreditnih institucija, kao i supervizorske mjere rane intervencije). Osim ove dvije radne verzije nacrtu zakona, Centralna banka je usvojila i radnu verziju nacrtu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o stečaju i likvidaciji banaka, kojim se predlažu određena unapređenja postojećeg zakona odnosno usaglašavanja sa pojedinim rješenjima iz pomenutih nacrtu zakona o kreditnim institucijama i o sanaciji kreditnih institucija. Usvajanje ova tri zakona predviđeno je za IV kvartal 2019. godine, što će stvoriti uslove za primjenu ovlašćenja i instrumenata sanacije koji su propisani pomenutom direktivom EU i time značajno unaprijediti regulatorni okvir za rješavanje pitanja problematičnih banaka. Takođe, u istom periodu je predviđeno i usvajanje novog Zakona o zaštiti depozita kojim će se u nacionalni okvir prenijeti Direktiva 2014/49/EU, a za čiju pripremu je zadužen Fond za zaštitu depozita. Kako ova direktiva uspostavlja osnov da sistem zaštite depozita pored funkcije isplate deponenata može svoja raspoloživa finansijska sredstva koristi u postupku sanacije kreditnih institucija kako bi se obezbijedio nastavak ključnih finansijskih i ekonomskih funkcija kreditne institucije koja se nađe u problemima, predloženi Zakon o zaštiti depozita, zajedno sa gore pomenutim nacrtima zakona, čini zaokružen paket zakonskih propisa kojim se vrši usaglašavanje sa BRRD.

Propisi za nebankarske finansijske usluge

- Centralna banka je u proteklom periodu sprovela značajne aktivnosti na uspostavljanju regulatornog okvira za licenciranje, rad i superviziju nebankarskih finansijski institucija kroz usvajanje Zakona o finansijskom lizingu, faktoringu, otkupu potraživanja, mikro-kreditnim i kreditno-garantinim poslovima (“Sl. list Crne Gore”, br. 73/17) i seta pratećih podzakonskih akata (Odluka o dokumentaciji koja se prilaže uz zahtjeve za izdavanje odobrenja iz zakona kojim se uređuje finansijski lizing, faktoring, otkup potraživanja, mikrokreditiranje i kreditno-garantni poslovi („Sl. list Crne Gore“ br. 24/18), Odluka o minimalnim standardima za upravljanje rizicima u poslovanju pružalaca finansijskih usluga („Sl. list Crne Gore“ br. 24/18), Odluka o izvještajima koje pružaoci finansijskih usluga dostavljaju Centralnoj banci Crne Gore („Sl. list Crne Gore“ br. 24/18), Odluka o načinu izračunavanja koeficijenta adekvatnosti kapitala Investiciono-razvojnog fonda Crne Gore („Sl. list Crne Gore“ br. 79/18), Odluka o minimalnim standardima za upravljanje rizicima u poslovanju Investiciono-razvojnog fonda Crne Gore („Sl. list Crne Gore“ br. 79/18). Uspostavljanjem ovog okvira regulisane su najznačajnije nebankarske finansijske usluge u Crnoj Gori, kao i osnivanje, rad i supervizija pružalaca finansijskih usluga, i stvoreni su preduslovi za dalji razvoj ovog segmenta finansijskih usluga, kreiranje sveobuhvatnije baze podataka o poslovanju–subjekata koji pružaju finansijske usluge koja će se koristiti za statističke i druge svrhe, unaprijeđenje Kreditnog registra koji vodi Centralna banka, kao i unapređenje zaštite potrošača – korisnika usluga koje pružaju ove finansijske institucije.

Bankarski sektor

- U periodu između 2013. i 2018. godine, banke u Crnoj Gori su bile obavezane Odlukom o minimalnim standardima za upravljanje kreditnim rizikom u bankama (“Sl. list Crne Gore, br. 22/12, 55/12, 57/13, 44/17), Odlukom o kontnom planu za banke (“Sl. list Crne Gore”, br. 55/12) i Odlukom o izvještajima koji se dostavljaju Centralnoj banci Crne Gore (“Sl. list Crne Gore”, br. 64/12) da izrade svoje finansijske iskaze u skladu sa Međunarodnim računovodstvenim standardima (MRS 39). Kao rezultat rada na implemetnaciji Međunarodnog standarda finansijskog izvještavanja (MSFI 9) u crnogorski regulatorni okvir za banke, CBCG je tokom 2017. godine usvojila Odluku o izmjenama i dopunama Odluke o minimalnim standardima za upravljanje kreditnim rizikom u bankama („Sl. list Crne Gore“ br. 82/17), Odluku o dopunama Odluke o adekvatnosti kapitala banaka („Sl. list Crne Gore“ br. 82/17), Odluku o izmjenama Odluke o izvještajima koji se dostavljaju Centralnoj banci Crne Gore („Sl. list Crne Gore“ br. 83/17) i novu Odluku o kontnom okviru za banke (Službeni list Crne Gore, br 82/17). Kako bi se usljed prelaska na MSFI 9 ublažili negativni efekti na bilanse stanja i sopstvena sredstva crnogorskih banka, ove promjene su predvidjele i postepeno prilagođavanje novim zahtjevima za ispunjavanje punog nivoa kapitalnih zahtjeva koji proizilaze iz primjene ovog standarda (period 2018-2022.). Crnogorske banke primjenjuju MSFI 9 od 01. januara 2018. godine.

Tabela koja slijedi daje pregled agregatnih bilansa stanja crnogorskog bankarskog sektora na 31. decembar 2013. do 2018. godine:

	Na 31. decembar					
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	(u milionima eura)					
Ukupna aktiva	2,959.2	3,136.3	3,471.6	3,790.3	4,182.1	4,406.8
Novčana sredstva i depoziti kod depozitarnih institucija ⁽¹⁾⁽²⁾	392.3	498.6	640.0	798.1	882.0	869.6
Gotovina.....	72.6	81.3	114.5	142.7	171.1	198.6
Gotovinski ekvivalenti i depoziti kod depozitarnih institucija ⁽¹⁾⁽²⁾	319.7	417.3	525.5	655.4	710.9	671
Hartije od vrijednosti za trgovanje.....	28.9	13.2	12.3	4.2	7.2	6.1
Investicione hartije od vrijednosti.....	160.3	242.3	355.5	460.9	457.4	513.6
Neto krediti ⁽³⁾	2,241.3	2,213.2	2,257.5	2,289.1	2,592.2	2,788.9
Investicije u sopstveni kapital.....	14.7	14.4	9.4	16.4	18.5	10.7
Osnovna sredstva.....	51.3	50.0	58.5	63.5	65.5	63.9
Ostala aktiva ⁽⁴⁾	70.5	104.6	138.3	158.1	159.3	154.0
Ukupano pasiva (obaveze i sopstveni kapital)	2,959.2	3,136.3	3,476.9	3,790.3	4,182.1	4,406.8
Ukupne obaveze.....	2,561.4	2,692.2	3,009.9	3,304.58	3,667.9	3,893.8
Ukupni depoziti ⁽⁵⁾	2,118.2	2,327.7	2,641.8	2,885.6	3,279.1	3,470.6
Bankarski depoziti.....	26.0	5.7	4.9	2.9	5.9	9.7
Nebankarski depoziti.....	2,092.2	2,322.0	2,636.9	2,882.7	3,273.2	3,460.9
Depoziti po videnju.....	885.2	1,039.4	1,326.2	1,597.5	2,001.7	2,291.3
Oročeni depoziti preduzeća.....	223.2	296.3	347.9	397.0	417.6	326.2
Oročeni depoziti fizičkih lica.....	838.7	852.3	841.2	819.4	777.9	803.4
Oročeni depoziti države.....	35.2	36.9	32.6	24.4	32.7	17.8
Ostali oročeni depoziti.....	135.9	102.8	93.9	47.2	49.1	31.9
Pozajmice.....	326.2	249.8	261.5	310.6	280.9	297.2
Ostale obaveze ⁽⁶⁾	116.9	114.7	106.6	108.4	107.9	125.9
Sopstveni kapital ⁽⁶⁾	397.8	444.0	469.4			513.0
Uplaćeni kapital.....	500.6	522.8	551.1	568.2	524.6	526.9
Rezerva kapitala.....	101.5	117.3	127.4	121.9	99.9	109.2
Neraspoređena dobit.....	(206.3)	(219.8)	(212.7)	(210.6)	(145.3)	(123.1)
Neto krediti/Ukupna aktiva (%).....	75.7	70.6	65.0	60.4	62.0	63.3
Likvidna aktiva/Ukupna aktiva (%).....	20.0	22.2	24.8	24.5	25.3	22.6
Neto krediti/Ukupni depoziti (%).....	105.8	95.1	85.4	79.3	79.1	80.6
Ukupni depoziti/Ukupne obaveze (%).....	82.7	86.5	87.8	87.4	89.4	88.8
Depoziti po videnju/Ukupni depoziti (%).....	41.8	44.6	50.2	55.4	61.0	64.2
Pozajmljena sredstva/Ukupne obaveze (%).....				9.4	7.7	7.6
Pozajmljena sredstva /Ukupna aktiva (%).....	12.7	9.3	8.7			
Pozajmljena sredstva /Ukupna aktiva (%).....	11.0	8.0	7.5	8.2	6.7	6.7

Izvor: Centralna banka Crne Gore

Napomene:

- (1) Uključuje depozite Centralne banke, kao i račune depozita kod drugih depozitarnih institucija (do 1 januara 2013).
- (2) Od 1. januara 2013, računi depozita kod drugih depozitarnih institucija su preneseni u kategoriju „neto kredita i ostalih potraživanja“.
- (3) Od 1. januara 2013, ova stavka uključuje račune depozita kod drugih depozitarnih institucija kao i ostala potraživanja i kamate i vremenska razgraničenja. Ova kategorija je preimenovana u „Neto krediti i druga potraživanja“ od 1. januara 2013.
- (4) Ostala aktiva i ostale obaveze uključuju sve stavke koje nisu obuhvaćene ovom klasifikacijom, ali koje su definisane u Kontnom planu za crnogorski bankarski sektor.
- (5) Od 1. januara 2013, ukupni depoziti uključuju kamate i vremenska razgraničenja.
- (6) Primjena MRS 39 pretpostavlja uvođenje umanjnja vrijednosti za sve stavke bilansa stanja. Sve stavke koje su smatrane otpisanim kreditima i odgovarajućom kamatom koje su ranije bile knjižene vanbilansno, prenesene su u bilans stanja (novi portfolio). Shodno tome, banke su računale regulatorne rezerve i umanjnja vrijednosti na novi portfolio. Razlika između regulatornih rezervi i umanjnja vrijednosti od 1 januara 2013 tretira se kao kapitalne rezerve koje sada predstavljaju dio kapitala.

Tabela koja slijedi daje listu 15 banaka u crnogorskom bankarskom sistemu po tržišnom učešću na osnovu aktive i daje pregled vlasništva svake banke.

Na 31. decembar 2018

	Tržišni udio po aktivi na (%)	Vlasnička struktura
Crnogorska komercijalna banka a.d.....	15,69	OTP Bank (100-procentno strano vlasništvo)
NLB Montenegro banka a.d.....	11,10	Strani akcionari (99,83 procenta), domaći akcionari (0,12 procenta), državna preduzeća (0,05 procenta)
Erste Bank	11,81	Erste & Steiermarkische Bank (100 procentno strano vlasništvo)
Societe Generale Montenegro	12,04	Strani akcionari (94,94 procenata), domaći akcionari (1,46 procenata), državna preduzeća (3,60 procenata)
Prva banka Crne Gore	8,99	Domaći akcionari (72,22 procenta), strani akcionari (2,74 procenata), državna preduzeća (25,04 procenata)
Addiko Bank.....	5,40	Addiko International (100 procenata strano vlasništvo)
Atlas Bank	5,25	Strani akcionari (51,04 procenata), domaći akcionari (48,96 procenata)
Hipotekarna banka	11,50	Strani akcionari (74,63 procenta), domaći akcionari (23,84 procenta), državna preduzeća (1,53 procenata)
Komercijalna banka a.d. Budva	3,23	Komercijalna banka a.d Beograd (100-procentno strano vlasništvo)
Invest banka.....	0,93	Domaći akcionari (96,25 procenata), strani akcionari (2,07 procenata), državna preduzeća (1,68 procenata)
Universal Capial Bank a.d.....	6,05	Domaći akcionari (99,83 procenata), strani akcionari (0,17 procenta)
Lovćen banka.....	3,87	Domaći akcionari (72,38 procenta), strani akcionari (27,62 procenata)
Zapad banka.....	2,06	Strani akcionari (100 procenata)
Ziraat banka	1,50	Ziraat Bankasi (100 procenata strano vlasništvo)
Nova banka.....	0,59	Domaći akcionari (100 procenata)

Izvor: Centralna banka Crne Gore

Tabela koja slijedi pokazuje odabrane indikatore učinka crnogorskog bankarskog sektora za period 2013-2018. godine

Na dan 31. decembar 2018

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	(u milionima eura)					
Aktiva banaka	2,959.2	3,136.3	3,476.9	3,790.3	4,181.9	4,406.8
Ukupni bruto krediti ⁽¹⁾	2,441.8	2,396.4	2,414.6	2,440.1	2,700.5	2,929.2
Kreditni korporativnom sektoru (državne i privatne kompanije, preduzetnici) ⁽²⁾	976.2	933.2	960.0	984.2	1,009.9	1,035.3
Bruto krediti domaćinstvima ⁽³⁾	881.3	895.6	923.1	1,0195.2	1,124.5	1,272.3
Ukupno depoziti.....	2,118.2	2,327.7	2,641.8	2,885.6	3,267.1	3,459.2
Depoziti korporativnog sektora.....	592.7	713.8	897.9	1,105.5	1,202.5	1,610.7
Depoziti domaćinstava.....	1,237.5	1,331.6	1,439.7	1,534.0	1,703.9	1,848.5
Izdvojena obavezna rezerva	227.5	212.4	188.1	188.2	161.8	161.8
Koeficijent kredita i depozita (%)	105.8	95.08	85.44	79.34	79.05	84.68

Izvor: Centralna banka Crne Gore

Tabela koja slijedi prikazuje prosječna raspoloživa likvidna sredstva i plaćanja koja su izvršile banke od 2013. do 2018. godine.

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	(u hiljadama €)					
Raspoloživa likvidna sredstva banaka (prosjeck).....	504,637	611,328	763,575	865,036	929,689	994,503

Izvor: Centralna banka Crne Gore

Ukupna aktiva crnogorskog bankarskog sektora bila je na nivou od 4.406,8 miliona eura na kraju decembra 2018. godine. Depoziti konstantno rastu od 2010. godine, što ukazuje na visok nivo povjerenja u bankarski sistem. Ukupni depoziti, na 31. decembar 2018. godine, dostigli su rekordne nivoe i iznosili su 3.459,2 miliona eura, što predstavlja porast od 5,9 procenata, u odnosu na 31. decembar 2017. godine. Udio depozita fizičkih lica iznosio je 53,4 procenta, dok je udio depozita pravnih lica iznosio 46,6 procenata, i jedno i drugo na 31. decembar 2018. godine. Povećanje u nivou depozita u 2018. godini se može pripisati povećanju ekonomske aktivnosti i nivoa SDI.

Ukupni bruto krediti na 31. decembar 2018. godine, iznosili su 2.929,2 miliona eura, što predstavlja povećanje od 8,5 procenata u odnosu na 31. decembar 2017. godine. Tokom 2018. godine, odobreno je ukupno 1.176,4 miliona eura novih kredita, što predstavlja rast od 7,47 procenata u odnosu na 2017. godinu. Struktura ovih novih kredita je sljedeća: 51 procenat predstavlja kredite za pravna lica (u odnosu na 46,6 procenata u 2017. godini), 42 procenta krediti za fizička lica (u odnosu na 43,5 procenata u 2017. godini) i 7,0 procenata kredita koji su izdati Vladi (u odnosu na 8,4 procenta u 2017. godini).

Ukupan vlasnički kapital na 31. decembar 2018. godine, iznosio je 513,0 miliona eura, što predstavlja neznatan pad od 0,2 procenta u odnosu na 31. decembar 2017. godine, kada je ukupni vlasnički kapital iznosio 514,0 miliona eura.

Kreditna izloženost

Tabela koja slijedi daje pregled određenih statističkih podataka vezanih za ukupne nedospjele kredite i nekvalitetne kredite ("NPL") crnogorskih banaka na 31. decembar od 2013. do 2018. godine. NPL-ovi se definišu kao (i) krediti u kašnjenju više od 90 dana i (ii) krediti u kašnjenju koji ispunjavaju određene druge kvalitativne kriterijume koji se odnose na kvalitet kolaterala, finansijskih uslova zajmoprimaca i drugih pitanja.

	Na 31. decembar					
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
NPLs ⁽¹⁾ (u milionima €).....	448.7	375.6	297.5	248.6	197.0	196.9
Ukupni nedospjeli krediti i potraživanja ⁽²⁾ (u milionima €).....	2,441.8	2,396.4	2,414.6	2,440.1	2,715.5	2,929.2
NPL/ukupni krediti i potraživanja (%).....	18.38	15.9	12.5	10.29	7.29	6.72
Rezerve za kreditne gubitke/ukupni krediti i potraživanja (%).....	9.0	8.3	6.8	6.6	4.7	5.1
Stopa pokrića NPL ⁽³⁾	44.7	48.8	53.3	60.7	62.5	75.76
Sopstvena sredstva/neto krediti i potraživanja (%).....	17.8	20.1	20.8	21.2	19.8	14.53
Kapitalna adekvatnost.....	14.4	16.21	16.02 ⁰	16.01	16.37	15.63

Izvor: Centralna banka Crne Gore

Trend kontinuiranog smanjenja nivoa NPL u ukupnim kreditima i potraživanjima prisutan je u cijelom periodu 2013-2018. godine. Sa inicijalnih 18,4 procenata učešća NPL u ukupnim kreditima registrovanih krajem 2013. godine, njihov nivo je, do kraja 2018. godine, smanjen na 6,72 procenta, što predstavlja pad od 11,66 procentnih poena. Istovremeno, ukupan iznos NPLa je niži za 258,8 miliona eura. U odnosu na decembar 2017. godine, učešće NPL u ukupnim kreditima je smanjeno za 0,57 procentnih poena. Na kraju 2018. godine, deset banaka u sistemu pokazuje nivo NPL-a ispod prosjeka. Crnogorske banke dostavljaju kvartalne izvještaje Centralnoj banci o rezultatima u NPL-ova koji se mjere na osnovu pojedinačnih strategija banaka koje se odnose na NPL-ove. Centralna banka Crne Gore je, 7. decembra 2018. godine, uvela privremenu upravu u dvije banke koje je odlikovao izrazito visok nivo NPLa u dužem vremenskom periodu. Početkom 2019. godine, obje banke su izgubile dozvolu za rad i kod istih je započet stečajni postupak.

Centralna banka je, u 2017. godini, proširila obuhvat kredita koji mogu biti predmet dobrovoljnog restrukturiranja u okviru Zakona o dobrovoljnom finansijskom restrukturiranju dugova prema finansijskim institucijama. Pored toga, u julu 2017. godine, izmjenjena je Odluka o minimalnim standardima za upravljanje kreditnim rizikom, gdje su banke dužne da informišu Centralnu banku o svakom započetom postupku restrukturiranja, rezultatima procesa restrukturiranja.

Kao rezultat prethodno navedenih izmjena propisa, od 22. juna 2017. godine do 31. decembra 2018. godine, ukupno restrukturirani krediti i potpisani sporazumi, dostigli su iznos od 36,7 milion eura. CBCG je produžila važenje ovih mjera za još godinu zaključno sa majem 2019. godine kako bi se pozitivni efekti restrukturiranja i dalje nastavili, što bi, između ostalog uticalo i na dalje smanjivanje NPL-ova.

Koeficijent solventnosti koji banka održava mora iznositi najmanje 10 procenata. Na kraju 2018. godine, prosječan koeficijent solventnosti svih banaka koje posluju u Crnoj Gori je bio 15,63 procenata. Ne postoji propisani koeficijent solventnosti u odnosu na osnovni kapital. Regulatorni kapital banke (sopstvena sredstva) sastoji se od regulatornog kapitala i dopunskog kapitala. Regulatorni i dopunski kapital i stavke odbitaka od kapitala banke se izračunavaju u skladu sa Odlukom o adekvatnosti kapitala, koja nastoji da slijedi relevantne odredbe Direktive 2006/48EC i Direktive 2006/49EC.

U okviru procesa pristupanja EU, naročito sa otvaranjem pregovora za Poglavlje 9 (Finansijske usluge) većina regulatornih aktivnosti je fokusirana na usaglašenost bankarske regulative sa Bazelom III i CRD IV. Ova harmonizacija se planira uglavnom kroz usvajanje novog Zakona o kreditnim institucijama i pratećih podzakonskih akata koji će biti pripremljeni u okviru Twinning projekta Evropske komisije „Podrška regulaciji finansijskih usluga“, čija implemetnacija bi trebala početi 2019. godine.

JAVNE FINANSIJE

Opšte

Javne finansije Crne Gore (budžet opšteg nivoa države) sastoje se od (i) budžeta centralnog nivoa države, koji uključuje četiri državna fonda (Fond penzijsko-invalidskog osiguranja, Fond zdravstvenog osiguranja, Zavod za zapošljavanje, Fond za obeštećenje i Fond za zapošljavanje) i (ii) opštinskih budžeta (24 opštine uključujući Prijestonicu i Glavni grad).

Kako bi se povećala održivost javnih finansija i ublažili nepovoljni fiskalni rizici, Vlada je usvojila dva paketa mjera fiskalne konsolidacije u 2017. godini, definisanih Planom sanacije budžetskog deficita i javnog duga za period 2017-2021. godine i Fiskalnom strategijom za period 2017-2020. godine.

Dizajnirane mjere dale su pozitivne efekte i rezultirale povećanjem javnih prihoda, što je uz racionalizaciju javne potrošnje, omogućilo smanjenje deficita i zaustavilo trend rasta javnog duga, odnosno stvorilo uslove za njegovo postepeno opadanje u srednjem roku. Sprovođenje mjera usmjerenih na jačanje stabilnosti javnih finansija, pratile su i dinamične stope ekonomskog rasta, što je uz unaprjeđenje kreditnog izgleda zemlje, za rezultat imalo jačanje ukupnog ekonomskog ambijenta.

Glavni cilj fiskalne politike, u narednom srednjoročnom periodu, jeste očuvanje održivosti javnih finansija, što uz odgovarajuće strukturne reforme i povoljan investicioni ambijent treba da garantuje intenziviranje rasta ekonomije.

Shodno utvrđenom srednjoročnom okviru u oblasti javnih finansija u periodu 2019-2021. godine, očekuje se sledeće:

- projektovano smanjenje deficita u 2019. godini, nakon čega javne finansije prelaze u zonu suficita koji se ostvaruje u periodu 2020-2021. godine;
- postepeno smanjenje javnog duga, uz njegovo vraćanje u okvire od 60% u 2022. godini.

Da bi se ostvarili postavljeni ciljevi, nastaviće se sa sprovođenjem mjera fiskalne konsolidacije sadržanih u Planu sanacije budžetskog deficita i javnog duga za period 2017-2021. godine, kao i u Fiskalnoj strategiji za period 2017-2020. godine, usmjerenih na povećanje javnih prihoda, uz nastavak vođenja restriktivne politike u dijelu rashoda, kako bi se ograničio njihov rast.

Pored mjera usmjerenih na osiguranje stabilnog rasta javnih prihoda sprovodiće se aktivnosti koje će doprinijeti širenju poreske baze i unaprjeđenju poreske discipline. U vezi sa tim, tokom 2018. godine, otpočeto je sa reformom usmjerenom na unaprjeđenje poreske administracije kako bi se poboljšala djelotvornost operativnih funkcija Poreske uprave, što uz uvođenje sistema elektronske fiskalizacije treba da obezbijedi efikasniju naplatu poreskih prihoda.

Na drugoj strani, u dijelu javne potrošnje, strateško opredjeljenje odnosi se na racionalizaciju tekuće potrošnje kako bi se stvorili uslovi za povećanje ulaganja za potrebe finansiranja kapitalnih projekata posebno u cilju postizanja ravnomjernijeg regionalnog razvoja.

Kao podrška svim reformskim mjerama, biće nastavljeno sa sprovođenjem Programa reformi upravljanja javnim finansijama 2016-2020. godine, revidiranim u junu 2018.

godine, kao i sa ispunjavanjem ciljeva u okviru procesa pristupanja Evropskoj uniji, definisanih u okviru relevantnih pregovaračkih poglavlja.

Kako bi se podržala makroekonomska stabilnost i ekonomska konkurentnost, kao preduslov za povećanje potencijalnog ekonomskog rasta, implementiraće se agenda strukturnih reformi. Paralelno sa mjerama za jačanje makro-fiskalne održivosti, u Programu ekonomskih reformi za period 2019-2021. godine, su date prioritete reforme mjere, koje na srednji rok moraju da imaju pozitivne makro-fiskalne efekte i da unaprijede konkurentnost zemlje. Vlada je fokusirana na reformske mjere za unaprijeđenje poslovnog okruženja, razvoj malih i srednjih preduzeća, t.j. povećanja zaposlenosti u realnom sektoru, kroz povećanje konkurentnosti i produktivnosti, kao i povećanje fleksibilnosti tržišta rada i smanjenja neformalne zaposlenosti. Ovi ciljevi će se postići kroz devetnaest prioriteta mjera za period 2019-2021. godine, a koje se odnose na oblasti energetike, saobraćaja, telekomunikacija, prerađivačke industrije i javne uprave, nakon značajnih reformi u prethodnom periodu. Fokus je na prioritete strukturne reforme koje se odnose na implementaciju seta zakona čije se usvajanje očekuje krajem drugog kvartala – Zakon o javno-privatnom partnerstvu i njegovog usklađivanja sa EU *acquis*, kojim će se regulisati koncesije na radove i koncesije na usluge, kao i novi Zakon o javnim nabavkama. Takođe i izmjene i dopune Zakona o koncesijama, kojim će biti uređene koncesije za prirodna bogatstva. Na ovaj način doći će prije svega do uspješne realizacije projekata uz smanjivanje javnog duga države. Neophodno je pomenuti i set strukturnih reformi u oblasti poslovnog ambijenta, nauke, obrazovanja i tržišta rada kojima će se obezbijediti povoljan investicioni ambijent i povećanje zaposlenosti u budućem periodu.

Implementaciju reformskih mjera iz Programa ekonomskih reformi prati Savjet za konkurentnost, koju je osnovala Vlada 2017. godine u skladu sa preporukom Evropske komisije.

Program ekonomskih reformi je najznačajniji dokument Crne Gore u ekonomskom dijalogu sa Evropskom unijom. To je ključni strateški dokument zemlje koji daje srednjoročne makroekonomske i fiskalne strategije čiji je cilj da osnaži ukupnu konkurentnost Crne Gore kroz smanjenje barijera za ekonomski rast. Pored toga što pomaže u implementaciji strategija iz Programa, on definiše aktivnosti koje imaju za cilj unaprijeđenje poslovnog okruženja za strane investitora. Kako bi se ovo postiglo Savjet radi na unaprijeđenju upravnih postupaka u Crnoj Gori, između ostalog. Vlada očekuje da će ta unaprijeđenja stvoriti prilike za nova radna mjesta za crnogorske građane kao i da će smanjiti barijere za investiranje.

U Izvještaju EK za Crnu Goru iz proljeća 2018. godine, crnogorska ekonomija je ocijenjena kao umjereno spremna „da se suočava sa konkurentskim pritiscima u okviru EU“. Kreditna agencija Standard & Poor's je, u martu mjesecu 2018. godine, potvrdila rejting dodjeljen Crnoj Gori, u 2017. godini, što upućuje na očekivanje da bi nakon ovakve potvrde moglo doći do povećanja kreditnog rejtinga. Kreditna rejting agencija Moody's povećala je kreditni rejting Crne Gore, pa je u novom izvještaju potvrđena ocjena rejtinga B1, uz značajnu izmjenu izgleda sa pozicije "stabilan" u "pozitivan". U okviru Izvještaja o indeksu globalne konkurentnosti, Crna Gora je zauzela 71. mjesto na ovogodišnjoj listi Svjetskog ekonomskog foruma (WEF), što je za 2 pozicije bolje u poređenju sa revidiranim prošlogodišnjim rangom. Pomenuti napredak najviše je vidljiv u oblasti Tržišta rada (25. mjesto). Takođe, povećanjem broja bodova za 2,3 u odnosu na prethodnu godinu, Crna Gora se sa ukupno 64,3 boda našla u zoni umjereno slobodnih

zemalja po ocjenama Heritidž fondacije, dok na globalnoj rang listi zauzima 68. mjesto od ukupno 186 rangiranih država. Navedeno predstavlja značajan napredak na globalnoj rang listi od 15 mjesta u odnosu na prethodnu godinu. Poboljšanjem pozicije za 18 mjesta i sa ocjenom 7.04 zauzela je 72. mjesto, na listi koja obuhvata 162 države, prema izvještaju Ekonomskih sloboda u svijetu. Za 2016. godinu, Crna Gora je u prethodnom izvještaju zauzimala prema revidiranim podacima 90. mjesto, uz rezultat od 6,74. Poboljšanje rejtinga je rezultat napretka kod indikatora pod nazivom “veličina javne uprave/size of government” koji tretira pitanja javne potrošnje, transfera i subvencija, kao i marginalne poreske stope. Naime, u ovogodišnjem Izvještaju Crna Gora je ostvarila 6,93 što je za 1,95 poena više u odnosu na revidirani prošlogodišnji rezultat od 4,98. Dakle, ove godine zabilježeno je poboljšanje u rangiranju ove oblasti u odnosu na prošlu godinu, sa 132. na 61. mjesto. Crna Gora je u ovogodišnjem izvještaju SB rangirana na 50. mjestu, što je za 8 pozicija niže u odnosu na prošlu godinu. Trenutno rangiranje ne znači nužno da se poslovno okruženje u Crnoj Gori pogoršalo, već naglašava činjenicu da su druge zemlje poboljšale svoje poslovno okruženje putem značajnih reformi, i time su postale konkurentnije, dok u Crnoj Gori nije došlo do poboljšanja ni u jednoj od oblasti koje se mjere u izvještaju. Nova metodologija mjerenja tranzicionog napretka ka održivoj tržišnoj ekonomiji pripremljena od strane EBRD-a svrstava crnogorsku ekonomiju u zemlje sa srednjim tranzicionim jazom i ocjenom 5,4 na skali od 1-10.

Proces planiranja budžeta na centralnom i lokalnom nivou države

Zakon o budžetu uređuje, između ostalog, usvajanje budžeta, upravljanje budžetom, pripremu i planiranje budžeta, izvršenje centralnog i opštinskih budžeta i izvršenje zajmova i garancija. Skupština usvaja Zakon o budžetu za svaku fiskalnu godinu, koja počinje 1. januara i završava se 31. decembra. Svaki opštinski budžet se usvaja od strane relevantne opštinske skupštine. Planiranje centralnog budžeta je zasnovano na projekcijama ekonomskog rasta, makroekonomskoj stabilnosti, ekonomskim politikama, zakonima i drugim propisima. U 2014. godini, Skupština je usvojila Zakon o budžetu i fiskalnoj odgovornosti, kojim se uvodi srednjoročni budžetski okvir i fiskalna pravila za usvajanje budžeta. Kako bi se osnažilo upravljanje javnim finansijama, kroz izmjene Zakona o budžetu i fiskalnoj odgovornosti iz 2017. godine, trogodišnje budžetiranje je formalno uvedeno u budžetski sistem, koje će postati sastavni dio Zakona o budžetu za 2020. godinu, gdje će prva godina biti obavezna, a naredne dvije indikativne. Ova novina u budžetskom procesu će omogućiti značajno povećanu predvidljivost i transparentnost budžetske potrošnje na srednji rok, vodeći računa o tome da se rashodi potrošačkih jedinica prezentiraju za period od tri godine, za razliku od postojeće prakse, koja uključuje prezentovanje prihoda i rashoda na srednji rok isključivo na agregatnom nivou.

Na osnovu Vladinih Srednjoročnih makroekonomskih smjernica, Ministarstvo finansija izdaje instrukcije za pripremu budžeta raznih državnih organa i budžeta lokalnih uprava za predstojeću fiskalnu godinu. Ukoliko tokom procesa pregovora o Nacrtu zakona o budžetu nastanu bilo kakve nesuglasice između Ministarstva finansija i raznih državnih organa, Ministarstvo finansija priprema finalni nacrt koji razmatra Vlada. Relevantno nadležno tijelo svake opštine priprema nacrt opštinskog budžeta i dostavlja ga na razmatranje i komentar Ministarstvu finansija prije slanja opštinskoj skupštini. Nacrt zakona o budžetu dostavlja se Skupštini, a nacrti opštinskih budžeta, opštinskim skupštinama, i to do kraja novembra svake godine. Zajedno sa nacrtom zakona o budžetu Skupština dobija prijedloge finansijskog plana i plan aktivnosti određenih

nezavisnih regulatornih tijela, uključujući, između ostalog, Centralne banke, Agencije za telekomunikacije, Agencije za vazduhoplovstvo i Agencije za lijekove.

Prava i obaveze opština su definisana Zakonom o lokalnoj samoupravi. Zakon o finansiranju lokalne samouprave uređuje prava i obaveze lokalnih samouprava u oblasti finansija. Ovaj zakon definiše izvore finansiranja jedinica lokalne samouprave i strukturu raspodjele zajedničkih prihoda između centralnog budžeta i lokalne uprave. Pored toga, ovaj zakon utvrđuje uslove za korišćenje Egalizacionog fonda, koji je instrument redistribucije dohotka i rashoda između nacionalne i lokalnih uprava, kao i uslove za subvencije iz budžeta. Na osnovu zakona, opštinama je zabranjeno zaduživanje, a ono može biti samo takvo da ukupan iznos servisiranja duga ne prelazi 10 procenata njihovih tekućih prihoda iz prethodne fiskalne godine, a opštine su dužne da dobiju odobrenje od centralnog nivoa države za svako novo zaduživanje, čak i u slučaju kada je zaduživanje u okviru dozvoljenog limita.

Izvršenje Budžeta

U 2016. godini, deficit opšteg nivoa države je iznosio 112,1 miliona eura ili 2,8 procenta BDP-a, što je smanjenje od 57,7% u odnosu na 2015. godinu. U 2017. godini, deficit opšteg nivoa države je bio 243,0 miliona eura ili 5,7 procenta BDP-a, što je povećanje od skoro 2 puta u odnosu na 2016. godinu. Na kraju 2018. godine, preliminarni deficit opšteg nivoa države je iznosio 173,3 miliona (konačni podaci će biti potvrđeni i objavljeni od strane Vlade u skladu sa nacionalnim zakonima, krajem 2019. godine ili 3,8% BDP-a što predstavlja smanjenje od 23,7 procenta u odnosu na 2017. godinu.

Tabela koja slijedi predstavlja kratak pregled ostvarenih, a za 2018. godinu, preliminarnih, prihoda i rashoda budžeta opšteg nivoa države (koji se sastoje od prihoda i rashoda budžeta centralnog nivoa države i opštinskih budžeta) za 2016, 2017. i 2018. godinu, kao i podatke predviđene Zakonom o budžetu za 2016., 2017. i 2018. godinu.

	Zakon o budžetu za 2016		Izvršenje budžeta za 2016		Rebalans budžeta za 2017		Izvršenje budžeta za 2017		Rebalans budžeta za 2018		Izvršenje budžeta za 2018 ³	
	mil. €	% BDP	u milionima €	% BDP	u milionima €	% BDP	u milionima €	% BDP	u milionima €	% BDP	u milionima €	% BDP
Prihodi opšte države	1,683.7	45.1	1,684.3	42.6	1,786.4	41.6	1,785.4	41.5	1,988.2	43.2	1,969.8	42.6
Poreski prihodi	1,464.0	39.3	1,475.6	37.3	1,605.1	37.3	1,599.3	37.2	1,739.2	37.8	1,744.3	37.8
Neporeski prihodi	219.6	5.9	208.6	5.3	181.4	4.2	186.1	4.3	249.0	5.4	225.5	4.9
Rashodi opšte države.....	1,780.2	47.7	1,826.5	46.2	1,962.9	45.7	2,012.5	46.8	2,086.3	45.3	2,143.1	46.4
Nekapitalni rashodi.....	1,630.7	43.7	1,720.6	43.5	1,669.3	38.8	1,714.5	39.9	1,745.1	37.9	1,825.0	39.5
Kapitalni rashodi.....	149.5	4.0	105.9	2.7	293.6	6.8	298.0	6.9	341.1	7.4	318.0	6.9
Finansijski saldo.....	(96.5)	(2.6)	(112.1)	(2.8)	(176.4)	(4.1)	(243.0)	(5.7)	(98.1)	(2.1)	(173.3)	(3.8)

Izvor: Ministarstvo finansija

³ Preliminarni podaci

Tabela koja slijedi predstavlja kratak pregled prihoda i rashoda budžeta centralnog nivoa države za 2016., 2017. i 2018. godinu, kao i podatke predviđene Zakonom u budžetu za 2016., 2017. i 2018. godinu.

	Zakon o budžetu za 2016		Izvršenje budžeta za 2016		Rebalans budžeta za 2017		Izvršenje budžeta za 2017		Rebalans budžeta za 2018 ^a		Izvršenje budžeta za 2018	
	u mil. €	%BDP	u mil. €	%BDP	u mil. €	%BDP	u mil. €	%BDP	u mil. €	%BDP	u mil. €	%BDP
Prihodi.....	1.458.5	39.1	1.487.1	37.6	1.580.0	37.6	1.566.3	36.4	1.757.0	38.2	1.746.4	37.8
Poreski prihodi.....	1.331.4	35.7	1.349.4	34.1	1.479.6	35.2	1.466.1	34.1	1.600.7	34.8	1.593.4	34.6
Direktni porezi.....	628.5	16.9	632.6	16.0	668.5	15.9	657.7	15.3	707.1	15.4	719.3	15.6
Porez na dohodak fizičkih lica.....	98.7	2.6	123.1	3.1	117.7	2.8	112.0	2.6	121.4	2.6	124.9	2.7
Porez na dobit pravnih lica.....	45.2	1.2	45.3	1.1	48.7	1.2	49.2	1.1	61.7	1.3	68.2	1.5
Porez na imovinu.....	1.4	0.0	1.3	0.0	1.5	0.0	1.5	0.0	1.9	0.0	1.8	0.0
Doprinosi za socijalno osiguranje.....	483.2	13.0	462.9	11.7	500.5	11.9	495.0	11.5	522.3	11.3	524.4	11.4
Indirektni porezi.....	702.9	18.8	716.8	18.1	801.9	19.1	799.2	18.6	883.9	19.2	864.7	18.7
Porez na dodatu vrijednost.....	488.1	13.1	500.7	12.7	550.5	13.1	548.7	12.8	624.4	13.6	616.9	13.4
Akcizni porezi.....	183.1	4.9	182.7	4.6	225.6	5.4	225.1	5.2	232.7	5.1	221.2	4.8
Carinske dažbine.....	23.0	0.6	24.3	0.6	25.8	0.6	25.4	0.6	26.9	0.6	26.6	0.6
Ostali porezi.....	8.7	0.2	9.2	0.2	9.2	0.2	9.2	0.2	9.6	0.2	9.3	0.2
Neporeski prihodi.....	127.1	3.4	137.6	3.5	100.5	2.4	100.2	2.3	156.4	3.4	153.0	3.3
Rashodi.....	1.732.4	46.5	1.622.0	41.0	1.752.0	41.7	1.803.1	41.9	1.899.8	41.3	1.905.6	41.3
Nekapitalni rashodi.....	1.397.5	37.5	1.557.2	39.4	1.493.4	35.5	1.551.3	36.1	1.610.8	35.0	1.640.9	35.5
Kapitalni rashodi.....	334.9	9.0	64.8	1.6	258.6	6.2	251.9	5.9	289.1	6.3	264.7	5.7
Finansijski saldo	(273.9)	(7.3)	(122.3)	(3.1)	(172.0)	(4.1)	(250.9)	(5.8)	(142.8)	(5.1)	(159.2)	(3.4)

Izvor: Ministarstvo finansija

Tabela koja slijedi daje pregled realizovanih prihoda i rashoda budžeta lokalnih uprava za 2016, 2017. i 2018. godinu, kao i podatke predviđene Zakonom o budžetu za 2016., 2017. i 2018. godinu.

	Odobreni opštinski budžet za 2016		Izvršenje budžeta za 2016		Odobreni opštinski budžet za 2017		Izvršenje budžeta za 2017		Odobreni opštinski budžet za 2018		Izvršenje budžeta za 2018	
	u mil. €	%BDP	u mil. €	%BDP	u mil. €	%BDP	u mil. €	%BDP	u mil. €	%BDP	u mil. €	%BDP
Prihodi.....	199.6	5.4	197.2	5.3	206.4	4.8	219.1	5.1	231.2	5.0	223.4	4.9
Poreski prihodi.....	123.6	3.3	126.2	3.4	125.5	2.9	133.2	3.1	138.6	3.0	150.9	3.3
Neporeski prihodi.....	75.9	2.0	71.0	1.9	80.9	1.9	89.0	2.0	92.6	2.0	72.6	1.6
Rashodi.....	166.5	4.5	204.4	5.5	210.8	4.9	209.3	4.9	186.4	4.0	237.5	5.1
Nekapitalni rashodi.....	132.7	3.6	163.4	4.4	175.8	4.1	163.2	3.8	134.4	2.9	184.2	4.0
Kapitalni rashodi.....	33.8	0.9	41.0	1.1	35.0	0.8	46.1	1.1	52.1	1.1	53.3	1.2
Transferi iz centralnog budžeta.....	2.8	0.1	1.8	0.0	3.0	0.1	3.6	0.1	4.0	0.1	8.6	0.2
Finansijski saldo	33.1	0.9	(7.3)	(0.2)	(4.4)	(0.1)	9.8	0.2	44.8	1.0	(14.1)	(0.3)

Izvor: Ministarstvo finansija

Izvršenje budžeta za 2016. godinu

Prihodi centralnog nivoa države u 2016. godini, su inicijalno projektovani na 1.458,5 miliona eura, ili 39,1 procenat projektovanog BDP-a. Stvarni prihodi centralnog nivoa države u 2016. godini, su bili 1.487,05 miliona eura ili 37,6 procenata BDP-a. Prihodi centralnog nivoa države su bili 2,0 procenata viši nego što je bilo predviđeno budžetom za 2016. godinu, i predstavljaju povećanje od 12,1 procenata, u odnosu na 2015. godinu.

Povećanje prihoda u odnosu na plan je nastalo primarno zbog povećanja ekonomske aktivnosti i sprovođenja mjera fiskalne politike. Budžetski prihodi opšteg nivoa države u 2016. godini, su bili 1.684,3 miliona eura, ili 42,6 procenata BDP-a, što je za 10,4 procenata više u odnosu na prihode opšteg nivoa u 2015. godini.

Rashodi centralnog nivoa države, u 2016. godini, su inicijalno projektovani da iznose oko 1.732,4 miliona eura ili 46,5 procenta projektovanog BDP-a. Rashodi centralnog nivoa države, u 2016. godini, su bili 1.622,01 milion eura ili 41,0 procenat BDP-a. Rashodi centralnog nivoa države su bili 6,4 procenata niži nego što je bilo predivideno budžetom za 2016. godinu, i predstavljaju povećanje od 0,3 procenata u odnosu na 2015. godinu, uglavnom zbog povećanja bruto zarada i transfera za socijalnu zaštitu. Rashodi opšteg nivoa države, u 2016. godini, su iznosili 1.826,5 miliona eura ili 46,2 procenta BDP-a, što je za 0,1 procenata niže u odnosu na rashode opšteg nivoa države za 2015. godinu.

Deficit budžeta centralnog nivoa države, za 2016. godinu, je bio 122,3 miliona eura, ili 3,1 procenat BDP-a, a deficit budžeta opšteg nivoa države, za 2016. godinu, je bio 112,1 miliona eura, ili 2,8 procenat od BDP-a. Primarni deficit javnih finansija (deficit javnih finansija umanjeno za kamate) je bio 26,4 miliona eura ili 0,7 procenata BDP-a.

Izvršenje budžeta za 2017. godinu

Mjere fiskalnog prilagođavanja koje su implementirane u 2017. godini, u skladu sa Planom sanacije budžetskog deficita i javnog duga, kao i dodatne mjere sadržane u Fiskalnoj strategiji su sprovedene kako bi se racionalizovala javna potrošnja i stvorili uslovi za povećanje javnih prihoda, tako da se omogući smanjenje deficita javnih rashoda i postepeno smanjenje javnog duga.

Prihodi centralnog nivoa države u 2017. godini, su rebalansom budžeta planirani na nivou od 1.580,0 miliona eura, ili 37,3 procenata projektovanog BDP-a. Prihodi centralnog nivoa države, u 2017. godini, su bili 1.566,3 miliona eura ili 36,4 procenata BDP-a. Prihodi centralnog nivoa države su bili 0,9 procenta niži nego što je bilo predviđeno rebalansom budžeta, za 2017. godinu, i predstavljaju povećanje od 5,3 procenta u odnosu na 2016. godinu. Povećanje prihoda, u odnosu na 2016. godinu, je nastalo zbog sprovođenja mjera fiskalne konsolidacije, kao i zbog rasta ekonomske aktivnosti. Budžetski prihodi opšteg nivoa države u 2017. godini, su bili 1.785,4 miliona eura, ili 41,5 procenata BDP-a, što je za 6,0 procenata više u odnosu na prihode opšteg nivoa u 2016. godini.

Rashodi centralnog nivoa države u 2017. godini, su rebalansom budžeta planirani da iznose oko 1.752,0 miliona eura ili 41,4 procenata projektovanog BDP-a. Rashodi centralnog nivoa države u 2017. godini, su bili 1.803,1 milion eura ili 41,9 procenat BDP-a. Rashodi centralnog nivoa države su bili 2,9 procenata viši nego što je bilo predivideno rebalansom budžeta za 2017. godinu i predstavljaju povećanje od 1,0 procenta u odnosu na 2016. godinu, uglavnom zbog povećanja kapitalne potrošnje. Rashodi opšteg nivoa države, u 2017. godini, su iznosili 2.012,5 miliona eura ili 46,8 procenata BDP-a, što je za 10,2 procenta više u odnosu na rashode opšteg nivoa države za 2016. godinu

Deficit budžeta centralnog nivoa države, za 2017. godinu, je bio 250,9 miliona eura, ili 5,8 procenata BDP-a, a deficit budžeta opšteg nivoa države, za 2017. godinu, je bio 243,0 miliona eura, ili 5,7 procenta od BDP-a.

U 2017. godini, po prvi put u posljednjih 10 godina, Crna Gora ima suficit u tekućem budžetu u iznosu od 15,0 miliona eura (0,3% BDP-a). Kao rezultat toga jedno od fiskalnih pravila iz Zakona o budžetu i fiskalnoj odgovornosti je postignuto, jer su tekući rashodi pokriveni tekućim prihodima.

Izvršenje budžeta za 2018.⁴godinu

Budžetski prihodi centralnog nivoa države su iznosili 1.746,4 miliona eura, ili 37,8 procenata preliminarnog BDP-a, što predstavlja povećanje od 11,5 procenata u odnosu na prihode centralnog nivoa države za 2017. godinu, dok su na nivou od 99,4% plana po rebalansu.

U odnosu na prethodnu godinu, sve kategorije poreskih i neporeskih prihoda (osim Akciza) bilježe rast pri čemu je najveće pozitivno odstupanje zabilježeno kod naplate prihoda od:

- PDV-a za 68,2 mil. € ili 12,4%;
- Doprinosa za 29,5 mil. € ili 6,0%;
- Ostalih prihoda za 35,6 mil. € kao rezultat većeg ostvarenja prihoda od kapitala, usljed naplate dividende po osnovu povećanja vlasničkog udjela države u Elektroprivredi Crne Gore.⁵

Negativno odstupanje prihoda u odnosu na planirane, prije svega, je rezultat manjeg ostvarenja prihoda od Akciza uzrokovanog nepovoljnim kretanjima na tržištu, a što je bio i razlog redefinisanja akcizne politike, u julu 2018. godine, shodno Izmjenama zakona o akcizama.

Mjere fiskalnog prilagođavanja koje su implementirane na strani prihoda, tokom 2018. godine, su sljedeće:

- Povećana je standardna stopa PDV-a sa 19% na 21% od 01. januara 2018. godine;
- Nastavljeno je sa usklađivanjem akcizne politike prema Fiskalnoj strategiji Crne Gore, osim za akcize na cigarete kod kojih je došlo do promjene “akciznog kalendara” u skladu sa izmjenom Zakona o akcizama. Shodno tome, specifična akciza na cigarete, u 2018. godini, iznosi 30 eura na 1000 komada, a proporcionalna akciza 32% maloprodajne cijene;
- Nastavljeno je sa naplatom zaostalog poreskog duga kroz sprovođenje Zakona o reprogramu poreskih potraživanja;
- Nastavljeno je sa oporezivanjem dohotka fizičkih lica (koje se primjenjuje na dio zarade iznad nacionalnog prosjeka) po stopi od 11%, dok se na zarade ispod prosječne zarade u Crnoj Gori primjenjuje stopa od 9%.

Prihodi opšteg nivoa države, za 2018. godinu, iznosili su 1.969,8 miliona eura, ili 42,6 procenata preliminarnog BDP-a, što je za 10,3 procenata više u odnosu na prihode opšteg nivoa države za 2017. godinu.

⁴ Preliminarni podaci

⁵ Vlada Crne Gore uplatila je 15.maja 2018. godine italijanskoj kompaniji A2A prvu tranšu od 68,9 miliona eura i na taj način otkupila 17.252.885 akcija u Elektroprivredi Crne Gore (EPCG). Time je država povećala svoje vlasništvo u ovoj kompaniji (EPCG) sa 57,01% na 70,16%.

Rashodi centralnog nivoa države u 2018. godini, iznosili su 1.905,6 miliona eura ili 41,3 procenta preliminarnog BDP-a, što predstavlja povećanje od 5,7 procenata u odnosu na rashode centralnog nivoa države za 2017. godinu. Ukupni izdaci budžeta ostvareni su na nivou planiranih imajući u vidu da odstupanje u odnosu na plan iznosi svega 0,3%. U strukturi ukupne budžetske potrošnje, Tekuća potrošnja veća je u odnosu na planiranu za 30,1 mil. €, u najvećem dijelu, kao rezultat otplate obaveza iz prethodnog perioda (Rebalansom budžeta planirana kao dio Otplate duga) dok je Kapitalni budžet realizovan u manjem iznosu od planiranog za 24,4 mil. €. U isto vrijeme, Kapitalni budžet veći je za 12,8 mil. € u odnosu na ostvareni u 2017. godini. Istovremeno, u 2018.godini je dostignut i nominalno najviši nivo kapitalne potrošnje u iznosu od 264,7 miliona eura ili skoro 6% BDP-a, što ujedno predstavlja i najviši stepen realizacije kapitalnog budžeta od 90%.

Rashodi opšteg nivoa države su iznosili 2.143,1 miliona eura ili 46,4 procenta preliminarnog BDP-a, što je za 6,5 procenata više u odnosu na rashode opšteg nivoa države za 2017. godinu.

Shodno ostvarenju prihoda i izvršenju budžetskih rashoda, u 2018. godini, ostvaren je deficit budžeta u iznosu od 159,2 mil. € ili 3,4% BDP-a, što je za 77,6 mil. € odnosno 32,8% manje u odnosu na prethodnu godinu, što upućuje da su mjere fiskalne konsolidacije dale pozitivne rezultate.

U isto vrijeme ostvaren je suficit Tekuće budžetske potrošnje u iznosu od 105,5 mil. € ili 2,3% BDP-a.

Deficit opšteg nivoa države, u 2018. godini, iznosio je 173,3 mil.€ ili 3,8% BDP-a, i manji je za 53,8 mil.€ ili 23,7% u odnosu na deficit prethodne godine. Primarni deficit javnih finansija iznosio je 81,3 mil.€ ili 1,8% BDP-a.

Budžet za 2019. godinu

Usvojeni Budžet za 2019. godinu rezultat je nastavka sprovođenja mjera fiskalne konsolidacije koje za cilj imaju smanjenje budžetskog deficita i postepeno smanjenje javnog duga.

U skladu sa postavljenim ciljem, budžet za 2019. godinu karakteriše brži rast prihoda u odnosu na rashode čime se postiže smanjenje budžetskog deficita sa 3,5%, u 2018. godini, na planiranih 2,97% u 2019. godini.

Izvorni prihodi budžeta u 2019. godini planirani su u iznosu od 1.828,0 mil. € ili 38,2% procijenjenog BDP-a (4.788,6 mil. €) i u odnosu na naplaćene u 2018. godini, veći su za 81,9 mil. € ili 4,7%.

Najveća pozitivna odstupanja kod glavnih kategorija prihoda biće zabilježena kod:

- Poreza na dodatu vrijednost za 35,9 mil. € ili 5,8%, kao rezultat rasta ekonomske aktivnosti;
- Naknada za 10,1 mil. € ili 38,1%, prvenstveno uslijed očekivanih efekata novog Zakona o igrama na sreću;
- Akciza za 18,4 mil. € ili 8,3%, kao rezultat mjera fiskalne konsolidacije (povećanje akciza na duvan, akciza na etil-alkohol, akciza na gaziranu vodu sa dodatkom šećera i uvođenje akcize na ugalj;

- Doprinosi 6,6 mil. € ili 1,3%, kao rezultat jačanje fiskalne discipline i očekivanih efekata Zakona o reprogramu poreskih potraživanja.

Prihodi opšteg nivoa države, u 2019. godini, planirani su u iznosu od 2,060 milijardi eura ili 43,0% procijenjenog BDP-a i u odnosu na procjenu za 2018. godinu, veći su za 96,8 miliona eura ili 4,9%.

Izdaci budžeta, u 2019. godini, planirani su u iznosu od 1.970,2 mil. € odnosno 41,1% BDP-a i u odnosu na realizovane u 2018. godini, veći su za 64,6 mil. € ili 3,4%. Navedeni rast javne potrošnje rezultat je većeg izdvajanja u dijelu Kapitalnog budžeta, koji će u odnosu na realizovani za 2018. godinu, biti veći za 56,2 mil. € odnosno 21%, dok će tekuća potrošnja biti na gotovo istom nivou budući da će biti povećana za svega 0,5%. Povećanje kapitalne potrošnje rezultat je, dominantno, intenziviranja radova na izgradnji prioritetne dionice Autoputa, kao i povećanog izdvajanja za ostale kapitalne projekte.

Izdaci opšteg nivoa države, u 2019. godini, planirani su u iznosu od 2,163 milijardi eura odnosno 45,2% BDP-a i u odnosu na procjenu za 2018. godinu, veća je za 77,7 miliona ili 3,7%.

Zakonom o budžetu za 2019. godinu, planirano je ostvarivanje budžetskog deficita u iznosu od 142,2 mil.€ što predstavlja 2,97% procijenjenog BDP-a. U isto vrijeme, planirano je ostvarenje suficita Tekuće budžetske potrošnje, u iznosu od 178,7 mil. €.

Deficit opšteg nivoa države, u 2019. godini, projektovan je u iznosu od 103,0 miliona eura odnosno 2,2% BDP-a.

Prognoze za 2020. i 2021. godinu

Očekuje se da će projektovani BDP, nakon visokih stopa rasta od oko 4,5% u 2017. i 2018. godini, nastaviti dalji, ali umjereniji rast, sa 2,3 procenata u 2020. godini i 2,4 procenata u 2021. godini. Model rasta ekonomije Crne Gore, ostaje pod snažnim uticajem investicionog ciklusa, koji će imati dominantan uticaj na ekonomnske tokove. Istovremeno, projektovana makroekonomska kretanja uvažavaju potrebu očuvanja fiskalne stabilnosti i evidentno poboljšanje ekonomskog ambijenta, a dodatno su podržana agendom strukturnih reformi. Uz uvažavanje makroekonomskih izgleda u međunarodnom okruženju i očekivanih globalnih kretanja, koji u većoj ili manjoj mjeri imaju uticaj na makroekonomska kretanja u maloj i otvorenoj ekonomiji kakva je crnogorska.

Javni prihodi će se kretati od 2.111,6 miliona eura u 2020. do 2.144,1 miliona eura u 2021. godini. Glavni stubovi prihoda će nastaviti da budu porez na dodatu vrijednost i doprinosi, koji u prosjeku čine oko 58 procenata javnih prihoda. Očekuje se da će se porez na dodatu vrijednost kretati od 678,1 miliona eura u 2020. do 698,3 miliona eura u 2021. godini, dok će se doprinosi povećati sa 539,6 miliona eura na 545,1 miliona eura. Pored toga, prihodi od poreza na dohodak fizičkih lica će predstavljati značajan udio u ukupnim prihodima, dok će akcize zabilježiti rast, u skladu sa procesom prilagođavanja akcizne politike Crne Gore sa akciznom politikom Evropske unije.

Blagi nominalni pad ukupnog nivoa javnih rashoda je projektovan za 2020. godinu, kada će iznositi 2.066,1 miliona eura ili 41,7 procenata, a nakon toga će se smanjivati do nivoa od 1.995,3 miliona eura ili 38,8 procenata u 2021. godini. Smanjeni javni

rashodi u projektovanom periodu su primarno rezultat smanjene alokacije kapitalnog budžeta koja se odnosi na završetak projekta izgradnje autoputa.

Nakon deficita opšteg nivoa države u 2019. godini, u 2020. godini, se očekuje blagi suficit u iznosu od 45,6 miliona eura ili 0,9 procenata BDP-a, dok će u 2021. godini, suficit opšteg nivoa države iznositi 148,8 miliona eura ili 2,9 procenata BDP-a.

Tabela koja slijedi daje kratak pregled projekcije budžetskih prihoda i rashoda opšteg nivoa države, centralnog nivoa države i budžeta lokalnih uprava za 2020. i 2021. godinu. One se zasnivaju na određenom broju ekonomskih, fiskalnih i drugih pretpostavki.

	Prognoza za 2020		Prognoza za 2021	
	(u milionima €)	(% BDP)	(u milionima €)	(% BDP)
Prihodi opšteg nivoa države	2,111.6	42,6	2,144.1	41,7
Poreski prihod.....	1,850.5	37.3	1,888.6	36,8
Neporeski prihod.....	261.1	5,3	255,5	5,0
Rashodi opšteg nivoa države...	2,066.1	41,7	1,995.3	38,8
Nekapitalni rashodi.....	1,792.5	36.2	1,817.6	35.4
Kapitalni rashodi.....	273.5	5.5	177.7	3.5
Finansijski saldo.....	45,6	0,9	148,8	2,9

Izvor: Ministarstvo finansija

	Prognoza za 2020		Prognoza za 2021	
	(u milionima €)	(% BDP)	(u milionima €)	(% BDP)
Prihodi budžeta centralnog nivoa države	1,872,9	37,8	1,901,6	37,0
Poreski prihodi.....	1,700.6	34.3	1,736.9	33.8
Direktni porezi.....	733.8	14.8	743.3	14.5
Porez na dohodak fizičkih lica..	116.0	2.3	118.2	2.3
Porez na dobit pravnih lica.....	76.2	1.5	78.1	1.5
Porez na imovinu.....	1.9	0.0	2.0	0.0
Doprinosi za socijalno osiguranje	539.6	10.9	545.1	10.6
Indirektni porezi.....	957.0	20.9	983.7	19.1
Porez na dodatu vrijednost .	678.1	13.7	698.3	13.6
Akcizni porez.....	251.2	5.1	257.1	5.0
Carinske dažbine.....	27.8	0.6	28.3	0.6
Ostali porezi.....	9.8	0.2	9.9	0.2
Neporeski prihod.....	172.3	3.5	164.7	3.2
Rashodi budžeta centralnog nivoa države	1,865.0	37,6	1,787.6	34,8
Nekapitalni rashodi.....	1,646.1	33.2	1,667.6	32.5
Kapitalni rashodi.....	218.9	4.4	120.0	2.3
Finansijski saldo.....	7,9	0,2	114,0	2,2

Izvor: Ministarstvo finansija

	Prognoza za 2020		Prognoza za 2021	
	(u milionima €)	(% BDP)	(u milionima €)	(% BDP)
Prihodi budžeta lokalnih uprava	238.7	4,8	242.5	4,9
Poreski prihod.....	149.9	3.0	151.7	3.1
Direktni porezi.....	60.1	1.2	61.0	1.2
Porez na dohodak fizičkih lica	42.7	0.9	43.3	0.9
Porez na imovinu.....	17.3	0.4	17.7	0.4
Lokalni porezi.....	89.8	1.8	90.7	1.8
Neporeski prihod.....	88.8	1.8	90.8	1.8
Rashodi budžeta lokalnih uprava	201.0	4,1	207.7	4,2
Nekapitalni rashodi.....	146.4	3.0	150.0	3.0
Kapitalni rashodi.....	54.6	1.1	57.7	1.2
Transferi iz centralnog budžeta .	5.0	0,1	5.0	0,1
Finansijski saldo.....	37,7	0,8	34,8	0,7

Izvor: Ministarstvo finansija

ZADUŽENOST

Dug centralnog nivoa države

Tabela koja slijedi daje pregled stanja preostalog duga države za Crnu Goru na 31. decembar 2016, 2017, i 2018. godine:

	na 31. decembar		
	2016	2017	2018
Ukupan dug centralnog nivoa države (u milionima €)	2.403,0	2.627,9	3.153,0
<i>Spoljni (u milionima €)</i>	2.002,8	2.214,0	2.760,0
<i>Domaći (u milionima €)</i>	400,2	413,9	393,0
Ukupan dug centralnog nivoa države (% BDP-a)	60,8%	61,1%	68,3%
<i>Spoljni (% BDP-a)</i>	50,7%	51,5%	59,8%
<i>Domaći (% BDP-a)</i>	10,1%	9,6%	8,5%
BDP (u milionima €)	3.954,0	4.299,0	4.619,1

Izvor: Ministarstvo finansija

Na 31. decembar 2016. godine, ukupni dug centralnog nivoa države iznosio je 2.403,0 miliona eura ili 60,8 procenata BDP-a, što predstavlja povećanje u odnosu na 31. decembar 2015. godine.

Na 31. decembar 2017. godine, ukupni dug centralnog nivoa države iznosio je 2.627,9 miliona eura ili 61,1 procenata BDP-a, što predstavlja povećanje od 9,4 procenta u odnosu na 31. decembar 2016. godine. Do povećanja nivoa duga došlo je u najvećoj mjeri usljed povlačenja kredita od kineske EXIM banke u iznosu od 205,6 miliona USD ili 171,4 miliona eura⁶ za potrebe finansiranja izgradnje crnogorskog dijela autoputa Bar-Beograd. Pored toga povučeno je 17,6 miliona eura ostalih kreditnih sredstava za implementaciju drugih infrastrukturnih projekata, kao što su IBRD projekti za unaprjeđenje poljoprivrede, energetske efikasnosti i obrazovanja, projekat EIB-a za izgradnju i popravku putne infrastrukture i projekat KfW za izgradnju vodovoda i postrojenja za tretman otpadnih voda. Tokom 2017. godine, Vlada Crne Gore se dodatno zadužila u iznosu 254,4 miliona eura za potrebe budžetskog finansiranja od čega je 65 miliona eura na domaćem tržištu i 189,4 miliona eura na međunarodnom tržištu.

Na 31. decembar 2018. godine, ukupni dug centralnog nivoa države iznosio je 3.153,0 miliona eura ili 68,3 procenata BDP-a, što predstavlja povećanje od skoro 20 procenta u odnosu na 31. decembar 2017. godine. Do povećanja nivoa duga došlo je uglavnom zbog povlačenja kredita od kineske EXIM banke u iznosu od 186,5 miliona USD ili 106,9 miliona eura⁷ za potrebe finansiranja izgradnje crnogorskog dijela autoputa Bar-Beograd. Pored toga povučeno je 76,7 miliona eura ostalih kreditnih sredstava za implementaciju drugih infrastrukturnih projekata, kao što su IBRD projekti za unaprjeđenje poljoprivrede, energetske efikasnosti i obrazovanja, unaprjeđenje poreske administracije, projekat EIB-a za izgradnju i popravku putne infrastrukture i projekat KfW za izgradnju vodovoda i postrojenja za tretman otpadnih voda. Tokom 2018.

⁶ Kurs na 31. decembar 2017.

⁷ Kurs na 31. decembar 2018.

godine, Vlada Crne Gore se dodatno zadužila u iznosu od oko 440 miliona eura za potrebe budžetskog finansiranja. Naime, Vlada je, u 2018. godini, izvršila emisiju obveznica na međunarodnom tržištu u vrijednosti od 500 miliona eura, kojima je refinansiran iznos od 362,4 miliona eura na ime obveznica koje dospijevaju u 2019, 2020. i 2021. godini. Osim navedenog, Vlada je zaključila sindicirani zajam koji je podržan garancijom Svjetske banke u vrijednosti od 250 miliona eura (garancija Svjetske banke 80 miliona eura). Važno je napomenuti da su navedena zaduženja pored smanjenja pritiska u pogledu otplate postojećih obveznica u godinama njihovog dospijeca tj. 2019, 2020. i 2021. godine, omogućila ostvarenje depozita u vrijednosti od oko 180 miliona eura koji će biti iskorišćeni za otplatu duga u 2019. godini.

Na 31. decembar 2016. godine, Vlada je imala rezerve od 47,4 miliona eura uključujući zlato, što predstavlja smanjenje od 17 procenata u odnosu na 31. decembar 2015. godine. Kao rezultat toga, neto državni dug, u 2016. godini, predstavljao je 59,6 procenata BDP-a. Na 31. decembar 2017. godine, Vlada je imala rezerve od 70,9 milion eura, uključujući zlato, što predstavlja povećanje od 49,7 procenata u odnosu na 31. decembar 2016. godine. Kao rezultat toga neto dug centralnog nivoa države, na kraju 2017. godine, predstavlja 59,6 procenta BDP-a. Na dan 31. decembar 2018. godine, Vlada Crne Gore imala je rezerve u iznosu od 276,8 miliona eura, što u odnosu na kraj 2017. godinu, predstavlja povećanje za oko tri puta.⁸ Shodno tome, neto dug centralnog nivoa države na kraju 2018. godine, predstavlja 62,3 procenta BDP-a.

Na 31. decembar 2017. godine, prosječno dospijeće ukupnog duga centralnog nivoa države (bez duga koji se odnosi na zaostale penzije i dug pravnih lica i kompanija) je 4,6 godina, sa prosječnom ponderisanom kamatnom stopom od 3,1 procenata godišnje (isključujući dug koji se odnosi na zaostale penzije i dug pravnih lica i kompanija, restituciju, staru deviznu štednju). Pošto je na isti datum oko 84,2 procenata ukupnog duga centralnog nivoa države bilo denominovano u eurima, dok je 13,8 procenata bilo u USD, a 2,1 procenat u drugim valutama. Oko 78,3 procenata od ukupnog duga centralnog nivoa države je sa fiksnom kamatnom stopom, dok se na dug sa varijabilnom kamatnom stopom odnosi 25,4 procenata ukupnog duga centralnog nivoa.

Na 31. decembar 2018. godine, prosječno dospijeće ukupnog duga centralnog nivoa države (bez duga koji se odnosi na zaostale penzije i dug pravnih lica i kompanija) je 5,2 godine, sa prosječnom ponderisanom kamatnom stopom od 3 procenata godišnje (isključujući dug koji se odnosi na zaostale penzije i dug pravnih lica i kompanija, restituciju, staru deviznu štednju). Na isti datum oko 81,6 procenata ukupnog duga centralnog nivoa države bilo je izraženo u eurima, dok je 17,1 procenata bilo u USD, a 1,3 procenat u drugim valutama. Oko 74,6 procenata od ukupnog duga centralnog nivoa države je sa fiksnom kamatnom stopom, dok se na dug sa varijabilnom kamatnom stopom odnosi 25,4 procenata ukupnog duga centralnog nivoa.

Tabela koja slijedi prikazuje strukturu preostalog spoljnjeg državnog duga Crne Gore, na dan 31. decembar 2016, 2017. i 2018. godine.

⁸ Prema preliminarnim podacima. Konačni podaci o stanju depozita na kraju 2018. biće poznati nakon objavljivanja izvještaja o državnom dugu.

Povjericilac	Neizmireni spoljni dug na dan 31-dec-2016		Neizmireni spoljni dug na dan 31-dec-2017		Neizmireni spoljni dug na dan 31-dec-2018	
	milioni eura	% BDP-a	milioni eura	% BDP-a	milioni eura	% BDP-a
Međunarodna banka za obnovu i razvoj (IBRD)	211,0	5,3	197,6	4,6	189,45	4,1
Države članice Pariskog kluba povjericilaca	95,6	2,4	87,5	2,0	83,47	1,8
Međunarodna razvojna asocijacija (IDA)	54,3	1,4	44,4	1,0	38,40	0,8
Evropska investiciona banka (EIB)	105,4	2,7	98,2	2,3	115,71	2,5
Evropska banka za obnovu i razvoj (EBRD)	14,7	0,4	14,9	0,3	15,88	0,3
Razvojna banka Savjeta Evrope (CEB)	17,7	0,4	20,7	0,5	23,74	0,5
Evropska komisija	2,8	0,1	1,7	0,0	0,60	0,0
Njemačka razvojna banka (KfW)	42,2	1,1	40,8	0,9	43,45	0,9
Mađarski zajam	6,8	0,2	5,5	0,1	4,23	0,1
Poljski zajam	6,9	0,2	6,2	0,1	5,54	0,1
Francuski zajam - Natixis	5,6	0,1	4,7	0,1	3,87	0,1
EUROFIMA	13,5	0,3	8,6	0,2	-	-
Czech Exim Banka	4,4	0,1	1,0	0,0	-	-
Steiermarkische Bank und Sparkassen AG	9,9	0,3	7,7	0,2	5,50	0,1
Erste Banka	6,0	0,2	-	-	-	-
Credit Suisse Banka	128,0	3,2	138,4	3,2	126,33	2,7
China Exim Banka	189,4	4,8	337,9	7,9	516,59	11,2
Instituto del credito oficial (ICO)	3,9	0,1	3,4	0,1	2,94	0,1
Erste Banka – Fond zdravstvenog osiguranja	5,0	0,1	3,8	0,1	2,55	0,1
EUROBOND	1.080,0	27,3	1.080,0	25,1	1.217,65	26,4
Banca Intesa Beograd	-	-	30,0	0,7	26,67	0,6
OTP-Erste-Zaba sindicirani zajam	-	-	81,0	1,9	64,80	1,4
Međunarodni fond za razvoj poljoprivrede (IFAD)	-	-	0,2	0,0	1,15	0,0
Export Development Canada EDC - Helikopteri	-	-	-	-	21,49	0,5
Sindicirani zajam - PBG 2	-	-	-	-	250,00	5,4
UKUPNO	2.002,8	50,6	2.214,0	51,5	2.760,0	59,9

Izvor: Ministarstvo finansija

Na dan 31. decembar 2018. godine, 18,6 procenata ukupnog spoljnog državnog duga je u posjedu međunarodnih finansijskih institucija ("MFI") (IBRD, IDA; EIB, EBRD, CEDB, KfW, EU, IFAD) i u suštini predstavlja dug koji se odnosi na finansiranje projekata iz oblasti putne, komunalne, energetske, poljoprivredne, kao i obrazovne infrastrukture. Dodatnih 20,4 procenata ukupnog spoljnog državnog duga je u formi povoljnih (*soft*) bilateralnih zajmova koji su pod povoljnijim uslovima od onih koje daju

međunarodne finansijske institucije (uglavnom španska, poljska, austrijska, mađarska i francuska zvanična razvojna pomoć, kineska banka, Banka za razvoj izvoza Kanade). Pored navedenog, 44,1 procenata ukupnog spoljnog državnog duga je u formi Euro obveznica, a preostalih 17 procenata spoljnog duga odnosi se na komercijalne zajmove.

Tabela koja slijedi prikazuje strukturu preostalog domaćeg državnog duga Crne Gore (isključujući garancije) na dan 31. decembar 2016, 2017. i 2018. godine.

Vrsta	Neizmireni domaći dug na dan 31-dec-2016		Neizmireni domaći dug na dan 31-dec-2017		Neizmireni domaći dug na dan 31-dec-2018	
	milioni eura	% BDP-a	milioni eura	% BDP-a	milioni eura	% BDP-a
Zajmovi od komercijalnih banka	60,6	1,5	107,5	2,5	92,7	2,0
Državni zapisi	77,7	2,0	77,5	1,8	77,0	1,7
Stara devizna štednja	29,5	0,7	13,7	0,3	11,9	0,3
Restitucija	91,0	2,3	87,8	2,0	86,6	1,9
Obveznice Fonda rada	1,4	0,0	0,0	0,0	0	0,0
Zaostale penzije	1,9	0,1	1,9	0,0	1,91	0,0
Domaće obveznice - GB14	17,2	0,4	5,9	0,1	0	0,0
Domaće obveznice - GB16	80,4	2,0	80,4	1,9	80,4	1,7
Pravna lica i kompanije	40,6	1,0	39,1	0,9	42,5	0,9
UKUPNO	400,2	10,1	413,9	9,6	393,0	8,5

Izvor: Ministarstvo finansija

Domaći dug se uglavnom odnosi na komercijalne zajmove, obveznice za staru deviznu štednju (koje su emitovane da se obeštete vlasnici štednih uloga koje su imali kod državnih banaka), obveznice za restituciju, državne obveznice emitovane 2016. godine, zaostale penzije itd.

Javni dug

Tabela koja slijedi daje pregled stanja preostalog javnog duga Crne Gore na 31. decembar 2016, 2017. i 2018. godine

	na 31. decembar		
	2016	2017	2018
Ukupan dug opšteg nivoa države (u milionima €)	2.546,1	2.758,8	3.268,6
<i>Spoljni (u milionima €)</i>	2.002,8	2.214,0	2.760,0
<i>Domaći (u milionima €)</i>	400,2	413,9	393,0
Dug lokalnih samouprava (u milionima eura)	143,1	131,0	115,6
Ukupan dug opšteg nivoa države (% BDP-a)	64,4	64,2	70,8
<i>Spoljni (% BDP-a)</i>	50,7	51,5	59,8
<i>Domaći (% BDP-a)</i>	10,1	9,6	8,5
Dug lokalnih samouprava (% BDP-a)	3,6	3,0	2,5
BDP (u milionima €)	3.954,0	4.299,0	4.619,1

Izvor: Ministarstvo finansija

U odnosu na kraj 2017. godine, u 2018. godini došlo je do povećanja duga usled troškova nastalih na realizaciji crnogorskog dijela autoputa Bar-Beograd, kao i usled

zaduženja za potrebe finansiranja budžeta. Državni dug, na kraju 2018. godine, iznosio je 68,3 procenata BDP-a, a javni dug 70,8 procenata BDP-a.

Tabela koja slijedi daje nivoe duga na kraju 2018. i projekcije za period od 2019. do 2021. godine:

	<u>2018</u>	<u>2019</u>	<u>2020</u>	<u>2021</u>
BDP	4.619,1	4.788,6	4.956,8	5.138,3
Domaći dug	393,0	539,4	580,4	583,4
Inostrani dug	2.760,0	2.582,3	2.539,3	2.445,3
Dug centralnog nivoa države	3.153,0	3.121,7	3.119,7	3.028,7
<i>Dug centralnog nivoa države kao % BDP</i>	68,3	65,2	62,9	58,9
Dug lokalnih uprava	115,6	126,0	121,0	116,0
Dug opšteg nivoa države	3.268,6	3.247,7	3.240,7	3.144,7
<i>Dug opšteg nivoa države kao % BDP-a</i>	70,8	67,8	65,4	61,2

Na osnovu trenutnih projekcija, koje se odnose na nastavak radova za izgradnju crnogorskog dijela autoputa Bar-Boljare, državni dug će, u 2019. godini, iznositi 65,2 procenata BDP-a dok će javni dug biti 67,8 procenata BDP-a. Očekuje se da će državni dug, u 2020. godini, blago opasti i iznositi 62,9 procenata BDP-a, dok se očekuje vrijednost javnog duga od oko 65,4 procenata BDP-a. Kada je riječ o 2021. godini, očekuje se trend pada duga pa se vrijednost državnog duga procjenjuje na 58,9 procenata BDP-a, a vrijednost javnog duga na iznos od 61,2 procenata BDP-a.

Tabela koja slijedi daje pregled ukupnog servisiranja javnog duga za Crnu Goru za 2018. godinu, i projektovano ukupno servisiranje javnog duga za period od 2019. do 2021. godine. Podaci u tabeli su zasnovani na pretpostavkama da će se prognozirani budžetski deficit finansirati iz pozajmica i da će Crna Gora obezbijediti nedostajuća sredstva za 2019. godinu, zaduženjem na domaćem tržištu putem emisije domaćih državnih obveznica u iznosu od 190 miliona eura. Pored navedenog, planira se i zaduženje kod Exim Kina banke za potrebe nastavka izgradnje auto-puta u iznosu od 180 miliona eura. Takođe, u 2020. godini, predviđa se obezbjeđenje nedostajućih sredstava putem zaduženja na međunarodnom tržištu putem emisije obveznica i/ili komercijalnih zajmova.

	<u>2018</u>	<u>2019(1)</u>	<u>2020(1)</u>	<u>2021(1)</u>
Servisiranje spoljnog državnog duga	551,2	416,9	490,1	443,5
<i>Glavnica</i>	461,5	329,5	413,6	369,0
<i>Kamata</i>	89,7	87,4	76,5	74,5
Servisiranje unutrašnjeg državnog duga	242,6	52,5	115,1	53,6
<i>Glavnica</i>	234,8	44,1	104,7	43,7
<i>Kamata</i>	7,8	8,4	10,4	9,9
Servisiranje ukupnog državnog duga	793,8	469,4	605,2	497,0
<i>Glavnica</i>	696,3	373,6	518,3	412,7
<i>Kamata</i>	97,5	95,8	86,9	84,3

Izvor: Ministarstvo finansija

Napomena:

(1) Projektovani podaci

Vlada je u procesu implementacije projekta za izgradnju auto-puta, vrijednog 809,6 miliona eura čija izgradnja je planirana do 2020. godine, a odnosi se na projekat dijela autoputa Bar-Beograd (za dodatne informacije vidjeti „Ekonomija-glavni sektori ekonomije-izgradnja autoputa Bar-Beograd“). Tokom 2017. godine, plaćeno je 154,93 miliona eura (4,4 procenta očekivanog BDP-a) iz kapitalnog budžeta za izgradnju autoputa. Bez ovih rashoda, deficit budžeta centralnog nivoa države bi bio 1,25 procenata BDP-a. U 2018. godini, iz kapitalnog budžeta, za potrebe realizacije auto-puta plaćeno je ukupno 173,9 miliona eura, odnosno 3,8 procenata BDP-a. Bez ovih rashoda, bio bi ostvaren suficit Centralnog nivoa države u iznosu od 14,6 miliona eura odnosno 0,3 procenata BDP-a. Očekivano je da će za realizaciju projekta, u 2019. godini, biti potrebno oko 220 miliona eura.

Srednjoročna strategija za upravljanje dugom za period od 2018. do 2020. godine

Vlada je usvojila srednjoročnu strategiju za upravljanje dugom za period od 2018. do 2020. godine, (u daljem tekstu **Strategija**) krajem marta 2018. godine. U skladu sa opšte prihvaćenim ciljevima upravljanja javnim dugom, glavnim cilj Strategije je da minimizira troškove finansiranja duga opšteg nivoa države u okviru razumnih rizika, sa posebnim osvrtom na rizik refinansiranja postojećeg portfolia duga. Stoga je ključni fokus Strategije na smanjenju rizika refinansiranja u srednjem roku. Rizik refinansiranja se smatra kao najznačajniji indikator i ima prioritet kada se uporedi sa drugim indikatorima rizika portfolia duga, kao što su prosječno dospijeće, prosječno vrijeme koje je potrebno da glavnica bude predmet nove kamate (*refixingi*), rizik kamatne stope i devizni rizik.

Smjernice koje su date u Strategiji uključuju poboljšanje profila dospijeća duga po godinama i produženje dospijeća komercijalnog duga, ublažavanje rizika kroz upravljanje deviznim rizikom i rizikom kamatne stope, postepni razvoj tržišta državnih hartija od vrijednosti, kao i minimiziranje troškova zaduživanja.

Državne garancije

Na kraju 2016. godine, ukupan iznos duga po osnovu aktivnih garancija koje je izdala Vlada iznosio je 344,9 miliona eura ili 8,72 procenata BDP-a. Od tog iznosa, stanje duga po osnovu Državnih garancija izdatih stranim povjeriocima iznosilo je 293,9 miliona eura, dok je stanje duga za državne garancije izdate domaćim povjeriocima, na kraju 2016. godine, iznosilo 51 miliona eura.

Na 31. decembar 2017. godine, ukupan iznos duga po osnovu aktivnih garancija koje je izdala Vlada iznosio je 312,8 miliona eura ili 7,3 procenata BDP-a. Od tog iznosa, stanje duga po osnovu Državnih garancija izdatih stranim povjeriocima iznosilo je 262,5 miliona eura, dok je stanje duga za državne garancije izdate domaćim povjeriocima na kraju 2017. godine, iznosilo 50,3 miliona eura.

Na 31. decembar 2018. godine, ukupan iznos neizmirenih garancija koje je izdala Vlada je iznosio 287,5 miliona eura ili 6,2 procenata BDP-a. Od tog iznosa, dug po osnovu garancija izdatih stranim povjeriocima iznosio je 247,8 miliona eura, a za domaće 39,7 milion eura.

U 2018. godini, izdata je jedna spoljna garancija i to za potrebe realizacije kreditnog aranžmana između KfW banke i Crnogorskog elektroprenosnog sistema, u vrijednosti od 20 miliona eura. Kreditni aranžman namijenjen je realizaciji projekta “Crnogorsko primorje: Razvoj područja Luštica”.

Zakon o budžetu za 2019. godinu, predviđa izdavanje garancija u iznosu od 83 miliona eura, za koje se očekuje da se izdaju za kreditne aranžmane između Elektroprivrede Crne Gore i Njemačke razvojne banke (KfW), za Projekat rekonstrukcije i modernizacije HE Perućica u iznosu od 33 miliona eura; za kreditni aranžman između Željezničke infrastrukture Crne Gore i Njemačke razvojne banke (KfW) u iznosu od 14 miliona eura; za kreditni aranžman sa Evropskom bankom za obnovu i razvoj (EBRD), za realizaciju tri projekta JP „Regionalni vodovod Crnogorsko primorje“ u iznosu od 12 miliona eura; za kreditni aranžman između Željezničke infrastrukture Crne Gore i Evropske investicione banke (EIB), za projekte koji se odnose na rekonstrukciju i unaprjeđenje željezničke infrastrukture, u iznosu od 13 miliona eura, kao i za za kreditni aranžman kod komercijalne banke za potrebe JP „Regionalni vodovod Crnogorsko primorje“, u iznosu od 11 miliona eura.

IZJAVE I POTVRDE

Ovim potvrđujemo da su sve informacije, nakon što smo preduzeli sve potrebne mjere da se to osigura, koje su sadržane u dokumentu o registraciji odnosno Prospektu, prema našem saznanju, u skladu sa činjenicama, te da nijesu izostavljene informacije koje bi mogle uticati na značenje dokumenta o registraciji.

Odgovorno lice za sastavljanje Prospekta:
Dragan Darmanović
Direktor Direktorata za državni trezor

U pogledu podataka sadržanih u Prospektu, za vrijeme važenja Prospekta, informacije koje se navedene u samom dokumentu mogu se, zavisno od izvora informacija, naći na sljedećim internet adresama:

na sajtu Vlade Crne Gore i Ministarstva finansija;
http://www.gov.me/naslovna/Program_ekonomskih_reformi_Crne_Gore/
<http://www.mif.gov.me/ministarstvo>
<http://www.mif.gov.me/organizacija/budzet-i-trezor-/>
<http://www.mif.gov.me/organizacija/sektor-za-ekonomsku-politiku-i-razvoj>
<http://www.mif.gov.me/rubrike/drzavni-dug/>

na sajtu Centralne banke Crne Gore:
<https://www.cbcg.me/>

na sajtu Monstat-a;
[https://www.monstat.org /](https://www.monstat.org/)